

Studije

Izvorni članak UDK 323.28
Primljeno 24. 06. 2007.

Fahrudin Novalić

Horvaćanska cesta 156/I, HR-10000 Zagreb
fahrudin.novalic@zg.t-com.hr

Stabilna ravnoteža terorizama

Radikalna destrukcija i osveta jednakom ili većom smrću

»Pokušati objasniti i shvatiti terorizam ni u kom slučaju ne znači opravdavati terorizam. Ali, ako ništa ne objašnjavate, nećete nikada ništa ni naučiti.«

Howard Zinn

»Nema lakšeg nego osuditi zlikovca;
nema težeg nego shvatiti ga.«

Fjodor M. Dostojevski

»Čovjeku nanosi nepravde, uskrati mu sve mogućnosti nadoknade ili olakšanja položaja, prognaj ga ako se potuži, začepi mu usta ako digne glas, raspali ga po licu bude li se opirao, pa će na koncu početi napadati nožem i bombama.«

George Kennan

Sažetak

Radikalizam državnog terorizma i terorizma samoubojica u odnosu su frustracijske tolerancije. Postoje i mogućnosti međusobnih napada oružjem za masovno uništenje – nuklearnim, biološkim i kemijskim oružjem. Frustracijska tolerancija obaju terorizama – terorom protiv terora – radikalizira njihove međusobne odnose i ostvaruje osvetničke ciljeve, jednake ili veće smrti. Unatoč tome, postoji mogućnost za uljudnu toleranciju i rješenje sukoba – stabilnu ravnotežu suradnje, mira, sigurnosti i zdravog rivalstva među sukobljenim stranama. Rješenje je u pronalaženju umijeća politike koja pravila ne samo provodi nego ih i mijenja – pronalaženju politike koja nije samo politika političarâ (Ulrich Beck) i zadrth ekstremista koji se orijentiraju na politiku sile i dominacije, nego i politika društva koje osuđuje i potiče osudu ekstremističkih tumačenja religija i mitova, koje potiče recepciju svjetskog etosa – čovjeku zajedničkih načela samokontrole, normi i vrijednosti, bez obzira na rasnu, nacionalnu, religijsku i kulturnu pripadnost. Rješenje je i u uvažavanju mnogostrukih identiteta i poticanju mnogostrukog komuniciranja, uključujući i interkulturalno komuniciranje među sukobljenim stranama – kao umijeća kretanja kroz kulturne prepreke, ne samo vlada nego i građana – pojedinaca, društvenih grupa, različitih udruženja i institucija. Izvan svake sumnje, rješenje je i u prevladavanju siromaštva i bijede – najrazornijeg oružja masovnog uništenja. Gospodarstva državnih terorizama i terorizama samoubojica čvrsto su srasla s 'normalnim gospodarstvima', pa je nadzor nad njima i financijskim izvorima njihove moći jedna od značajnih pretpostavki prevladavanja terorizama. Na kraju, ali ne manje važno, rješenje je i u snažnoj i nepristrasnoj kritici terorističkih zbivanja mnogih autora i aktivista za ljudska prava. Podsjećamo samo na neka takva imena koja se navode i u ovom tekstu – Yeshayahu Leibowitz, John Rose, Marc Ellis, Jessica Stern, Israel Shahak, Irena Klepfisz, Edward Said, Noam Chomsky, Howard Zinn, Arundhati Roy, Amartya Sen, Amin Maalouf.

Ključne riječi

državni terorizam, frustracijska tolerancija, osvetnički cilj, smrt, terorizam samoubojica

U znanstvenoj literaturi postoji više definicija terorizma. Neke su od njih usredotočene na počinitelje, neke na njihove krajnje ciljeve, a neke na tehnike kojima se teroristi koriste. Dva su bitna obilježja terorizma važna za njegovo razlikovanje od drugih oblika nasilja. Prvo, terorizam je usmjeren na ljude koji ne sudjeluju u borbi, što ga razlikuje od nekih oblika ratovanja. Drugo bitno obilježje terorizma jest upotreba nasilja ili prijetnja nasiljem protiv civilnog stanovništva u dramatične svrhe – ishođenje osvete, širenje straha ili nekog drugog planiranog utjecaja na ciljanu skupinu ili više skupina ljudi; ili na cjelokupno stanovništvo. Takva djelatnost terorista razlikuje terorizam od običnog umorstva ili napada (Stern, 2006:23–24). Tako definiran, terorizam sadrži široki raspon njegovih mogućih počinitelja – država ili njihovih surugata, skupina ili pojedinaca, kao i široki raspon mogućih političkih, nacionalnih, vjerskih, rasnih, gospodarskih ciljeva.

Golemi rast i razvoj znanosti, tehnike i tehnologije, uz ostale pretpostavke, donio je i nove oblike, sredstva i metode otvorenih i prikriivenih ubojstava – iz neposredne blizine i s distance. Može se reći da, s jedne strane, rastući tehnološki napredak usavršava sustav sigurnosti, s druge strane, rastući infrastruktura kojom se dnevno služimo, od energije do prijevoza i opskrbe vodom, postala vrlo složena i tako povezana da se njezina osjetljivost povećava geometrijskom progresijom« (Castells, 2003:380). Putnički zrakoplovi su na samom početku 21. stoljeća upotrijebljeni kao veoma razorni projektili, a neboderi Svjetskog trgovačkog centra u New Yorku postali su meta terorističkog čina. Rat je oduvijek imao neka obilježja terorizma, a terorizam, posebice državni, neka obilježja rata. Krajem 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća dogodile su se goleme civilizacijske sramote – »humani gulazi« američke okrutnosti, kao što su Guantanamo – američki koncentracijski logor na Kubi, Abu Ghraib¹ – američki zatvor u Iraku – sistematizacija svijeta apsurdna – »visoka tehnika izbeumljivanja čovjeka« (Lefebvre, 1988:201); te 'masovni pokolji nedužnih' – okrutne i institucionalizirane proizvodnje smrti diljem svijeta.

Stoga, kada je riječ o terorizmu i ratu, predodžbu o zlu ne treba oblikovati filmskim pričama iz Hollywooda, nego okrutnom stvarnošću zla – u Auschwitzu, Jasenovcu, Hirošimi, Nagasakiju, Izraelu, Palestini, Vijetnamu, Kambodži, Čečeniji, na prostoru bivše Jugoslavije – u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Kosovu, posebice u Vukovaru, Sarajevu, Srebrenici; Ruandi, Iraku, Afganistanu, Sudanu... Brižno njegovana i apsolutizirana svijest o ograničenom – vjerskom, nacionalnom ili kulturnom – identitetu unutar jedne skupine ljudi pretvara se u moćno oružje kako bi se brutalno postupalo s drugom. Riječ je o brižno njegovanom nasilju.

»Umjetnost stvaranja mržnje poprima oblik prizivanja magičnih moći nekog navodno premoćnog identiteta... Rezultat može biti domaće praiskonsko nasilje ili globalno umiješno nasilje i terorizam po cijelome svijetu. Ustvari, veliki izvor potencijalnih sukoba u suvremenom svijetu je pretpostavka da se ljudi mogu jedinstveno kategorizirati na temelju religije ili kulture« (Sen, 2007:15).

Nasilje povezano sa sukobima identiteta ostvaruje se nametanjem jedinstvenih i ratobornih identiteta lakovjernim ljudima pod glasovitim geslom – »u ime svojih«. U tekstu koji slijedi, razmotrit ćemo: **pročišćenje svijeta nasiljem – terorizam moćnih i bogatih, terorizam bezmoćnih i siromašnih; terorizam spektakla i spektakl terorizma, te prevladavanje terorizma.**

Pročišćenje svijeta nasiljem

Ne postoje samo teroristi samoubojice, koji napadaju iz blizine, nego, osim ostalih, i teroristi državnih sustava koji, najčešće, napadaju s distance. Mnogi terorizmi u suvremenom svijetu pribjegavaju ucjenjivačkoj devizi – tko

nije s nama, taj je protiv nas. To neodoljivo podsjeća na prijetnje i ucjene iz vremena Velike željezne zavjese. Takva se vrsta ucjene i isključivosti, svaki pa i sasvim pogrešan korak Sjedinjenih Američkih Država i Antiterorističke koalicije, naprimjer, kao i ostalih državnih terorizama, može pravdati borbom protiv globalnog terorizma. U tom slučaju svako neslaganje i ukazivanje da se preispita politika terorizma državnih sustava i oružana intervencija izvan njihova teritorija, moglo bi se kvalificirati kao popuštanje terorizmu i njegovo odobravanje, te ugrožavanje nacionalnih interesa i sigurnosti tih zemalja.²

Tako se i svaka kritika neoliberalizma kao socijaldarvinizma prikazuje kao potencijalno ili ostvareno neprijateljstvo.

»Načelo: moći ubiti da bi se moglo živjeti, koje je podupiralo borbenu taktiku, postalo je međudržavnim strategijskim načelom« (Foucault, 1994:95).

Takvo shvaćanje i praksa, na primjer, Antiterorističke koalicije u agresiji na Irak, bez sumnje, legitimiraju se kao koalicija državnih terorizama – kao terorizam koalicije moćnih i bogatih, ali i onih koji to nisu ali su poslušni, s nepisanim pravom jačeg, protiv slabih i siromašnih. Sve ukazuje na globalizaciju terorizma moćnih i bogatih protiv manje moćnih i siromašnih.

»One koji su, (i koji nisu, op. a), za druge neka vrsta biološke opasnosti«, primjećuje Michel Foucault, »‘opravdano se ubija’« (Foucault, 1994:95). Tako ubojstvo postaje način pročišćenja svijeta. Privlačnost pročišćenja svijeta, tijekom povijesti, shvaćala se na različite načine. Jessica Stern, autorica knjige *Terorizam u ime Boga: zašto ubijaju vjerski militanti*, podsjeća nas da su »... sudionici križarskih pohoda, Inkvizicije (kolaboracije crkava i vjerskih zajednica s fašizmom i nacizmom, op. a.), i samoubilačkih napada, shvaćali privlačnost pročišćenja svijeta kroz ubojstvo. To je blaženstvo koje sam vidjela među teroristima prikazanima u ovoj knjizi«³ (Stern,

1

»... izvještaji pristižu iz Abu Ghraiba i drugdje, o tome... da su aktivnosti nekih američkih i britanskih vojnika poslanih kako bi se borili za slobodu i demokraciju uključivale takozvano ‘demoraliziranje’ zarobljenika na potpuno nehumane načine« (Sen, 2007:22).

2

Sjedinjene Američke Države, uz pomoć svojih saveznika, ostvarujući svoje geostrategijske ciljeve, uspostavljaju globalnu hegemoniju. »U tom smislu«, smatra Samir Amin, »Bliski istok je ‘prvi na udaru’ SAD-a i to iz četiri razloga:

- ima najobilnije rezerve nafte, a njihova kontrola omogućila bi Washingtonu povlašten položaj, dovodeći istodobno njegove saveznike (Europu i Japan) kao i moguće suparnike (Kinu) u neugodan položaj energetske ovisnosti;
- nalazi se u središtu ‘starog svijeta’, što olakšava provođenje vojne prijetnje prema Kini i Rusiji;
- proživljava razdoblje nejasnoća i slabljenja, a to agresoru omogućuje da si osigura laku pobjedu, barem onu neposrednu;
- Sjedinjene Države imaju sigurnog saveznika u Izraelu, koji posjeduje nuklearno oružje.

Provedba tog plana je uznapredovala: Palestina, Irak i Afganistan su okupirani, a Sirija i Iran dolaze na red nakon Libanona« (Amin, 2007:32). Pritom, Amin napominje da je neuspjeh takve namjere očit u Iraku i Afganistanu, kao i u Libanonu, gdje je otpor Hezbolaha zadao velike muke izvrsno naoružanoj i opremljenoj izraelskoj vojsci, navikloj na rat.

3

Jessica Stern u knjizi *Terorizam u ime Boga: zašto ubijaju vjerski militanti*, posjetila je mnoge teroriste različite nacionalne, vjerske i rasne pripadnosti diljem svijeta i razgovarala s njima o terorizmu. Navodimo nekoliko mišljenja o knjizi: »Putovanje u srca i svijet vjerskih militantata. Teško je pronaći pisca voljnog pričati militantnom terorizmu toliko blizu« (*New York Times book review*); »... anatomija religijskog terorizma« (*Chicago Tribune*); »Razgovori Jessice Stern s teroristima (iako bez simpatija za njihove ciljeve) uz suosjećanje rasvijetljavaju stanje uma koje većina nas ne može razumjeti. Ovo je vrlo rijedak psihološki i moralni uspjeh« (Olivert Sacks); »Nevjerojatan uvid u umove onih koji koriste ime božje za opravdanje nasilja nad drugima« (*Boston Globe*).

2006:32).⁴ Kao stanoviti dodatak »duhovnoj zatrovanosti do koje dolazi zbog sudjelovanja u nastojanjima pročišćenja svijeta nasiljem«, smatra Stern,

»... neki teroristi dožive drukčiju vrstu ekstaze: oni vole oružje i vole ubijati, i to bi činili zbog gotovo bilo kojeg razloga. Mali postotak ljudi uživa u nasilju na taj način, vjerojatno uslijed genetskih predispozicija«⁵ (Stern, 2006:298).

Prema Ujedinjenim narodima, terorizam je

»... 'nasilje upereno protiv civila, u svrhu ucjenjivanja država ili zastrašivanja stanovništva'. Tako se, primjerice, oružana borba Palestinaca protiv Izraela ubuduće neće smatrati otporom okupatoru, nego terorizmom« (Staguhn, 2007:198).

A što je s državnim terorizmom? Postoji li u njemu privlačnost pročišćenja svijeta ubojstvom i nasiljem? Je li nasilje državnih sustava, upereno protiv civila uključujući i djecu, s ciljem ucjenjivanja, zastrašivanja i ubijanja – terorizam?

Terorizam moćnih i bogatih

Israel Shahak,⁶ u svojoj knjizi *Židovska povijest, židovska religija: tri bremenita tisućljeća*, o izraelskoj državi piše:

»Izrael kao 'židovska država' opasan je za vlastiti narod, druge Židove i susjedne države ponajprije zbog ideološki potkrijepljene težnje prema teritorijalnom širenju iz čega proizlazi i neizbježan niz ratova. Što više Izrael postaje židovski ili, kako se to kaže na hebrejskom, 'što se više vraća judaizmu' (proces koji u Izraelu traje barem od 1967.), to se više njegova prava politika rukovodi židovskom ideološkom mišlju, a manje onom racionalnom. Pritom pod pojmom 'racionalno' (...) mislim na imperijalnu izraelsku politiku (...) još je gore prihvaćanje politike zasnovane na 'židovskoj ideologiji' u svim njezinim verzijama. Ideološka obrana izraelske politike obično se temelji na židovskim religioznim uvjerenjima, a u slučaju sekularnih Židova na 'povijesnim pravima' Židova koja potječu iz tih uvjerenja, što zadržavaju dogmatski vjerski karakter« (Shahak, 2006:29).

Projekt izraelskog ekspanzionizma neodvojiv je od »ideologije iskupljene zemlje«, a »iskupljena« zemlja jest ona koja je prešla iz nežidovskog u židovsko vlasništvo. Stoga je zemlja koja pripada nežidovima »neiskupljena«. »Logički zaključak takve ideologije... jest protjerivanje, koje se naziva 'transferom', svih nežidova s područja zemlje koju treba 'iskupiti'« (Shahak, 2006:28). Shahak smatra da dok god Izrael ostane 'židovska država', nije moguće da samo zbog političkih razloga odobri lažan, ali ipak simboličan stvaran suverenitet, niti stvarnu autonomiju nežidovima u Zemlji Izraelovoj.

»Poput nekih drugih država, Izrael je ekskluzivistička država, ali izraelski ekskluzivizam vrlo je osobit« (Shahak, 2006:151).

U kontekstu »iskupljenja« židovske zemlje Shahak smatra da je i kibuc

»... bio i jest ekskluzivistička utopija; čak kada ga sačinjavaju ateisti, kibuc u načelu ne prihvaća arapske članove i zahtijeva se da se potencijalni članovi drugih nacionalnosti prvo preobrate na judaizam. Nije čudo što se mladić iz kibuca smatra najgorljivijim militarističkim dijelom izraelskog židovskog društva. (...) kakva bi bila reakcija američkih Židova kad bi u SAD-u bio predložen plan 'kristijanizacije New Yorka', ili čak samo Brooklyna?« (Shahak, 2006:28–29).

»Iskupljenje« židovske zemlje podrazumijeva više od regionalne »judaizacije«. Na tu činjenicu ukazuje i Shahak:

»Uz jaku podršku izraelskih državnih organa (posebice tajne policije) na cjelokupnom području Izraela, JNF (Židovski nacionalni fond/*Jewish National Fund*) troši velike svote državnog novca za 'iskupljenje' svakog komada zemlje koji su nežidovi voljni prodati kao i na sprječavanje

svakog pokušaja Židova da prodaju svoju zemlju nežidovu tako što im plaća višu cijenu» (Shahak, 2006:28–29).

»U svibnju 1993. Ariel Sharon službeno je na konferenciji stranke Likud predložio da Izrael prihvati pojam ‘biblijskih granica’ kao službenu politiku» (Shahak, 2006:31).

Postoje različite verzije »biblijskih granica Zemlje Izraelove, koju rabinski autoriteti tumače kao onu koja je idealno područje židovske države« (Shahak, 2006:30). Najradikalnije rješenje u židovsku državu uključuje:

»... na jugu, cijeli Sinaj i dio sjevernog Egipta sve do okolice Kaira; na istoku, cijeli Jordan i velik dio Saudijske Arabije, cijeli Kuvajt i dio Iraka južno od Eufrata, na sjeveru, cijeli Libanon i cijelu Siriju s velikim dijelom Turske (do jezera Van); i na zapadu, Cipar« (Shahak, 2006:30).

Očito da politika i u ovom slučaju stječe svetost upotrebom religije, a religija stječe sekularnost upotrebom politike, pa možemo reći da je riječ o religizaciji politike i sekularizaciji religije. Shahak ističe da su povijesni judaizam i dva njegova nasljednika – židovska ortodoksija⁷ i cionizam⁸ – dva zakleta neprijatelja primjene zamisli otvorenog društva u Izraelu:

4

Za razliku od funkcionalističkog pristupa ratu i terorizmu, u kojem religija pomaže prevladati njihove teškoće, legitimacijskim pristupom, religijom se opravdava rat i terorizam. Prvospomenuti pristup obilježje je, pretežito, politeističkih društava, a drugospomenuti, pretežito, monoteističkih društava. Opravdavanje rata, posjedovanjem i upotrebom Boga kao ekskluzivnog prava, pribjegavale su mnoge vjere i nacije. Tako je na remenima vojnika *Wehrmachta* pisalo ‘*Gott mit uns*’ – ‘Bog je s nama’.

5

»Vojni psiholog Dave Grossman procjenjuje da dva posto ljudi uživa u ubijanju – David Grossman, *On Killing*, Little Brown, New York 1995. – Psihijatar Jerrold Post tvrdi da su teroristi potaknuti činovima nasilja kao posljedicom psiholoških nagona, te da je »njihova specijalna psiho-logika sazdana kako bi racionalizirala djela za koja imaju psihološku pobudu da ih počine – Jerrold M. Post, *Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces*« (Stern, 2006:364).

6

Israel Shahak »... rodio se u Poljskoj, preživio je nacistički koncentracijski logor i pobjegao iz njega, te došao u Palestinu odmah nakon Drugog svjetskog rata. ...ostvario je karijeru iznimnog sveučilišnog profesora organske kemije. ...počeo je uvidati kako cionizam i postupci države Izrael uzrokuju patnju i gubitak, ne samo za Palestince sa Zapadne obale i iz Gaze nego i za mnoštvo nežidovskih stanovnika (tj. palestinsku manjinu) koji nisu otišli tijekom izгона 1948. nego su postali izraelski državljani. ...sustavno je istraživao narav izraelske države, njezinu povijest, ideološke i političke diskurse koji su, kako je ubrzo otkrio, bili nepoznati većini ne-Izraelaca, posebice Židovima u dijaspori za koje je

Izrael bio čudesna, demokratska i zapanjujuća država koja zaslužuje bezuvjetnu potporu i obranu. ...obnovio je i nekoliko godina bio predsjednikom Izraelske lige za ljudska prava, razmjerno malene skupine istomišljenika koji su smatrali da ljudska prava moraju biti jednaka za sve, a ne samo za Židove« (Said, 2006:11).

7

Pokušat ćemo, iako fragmentarno, ukazati na židovsku ortodoksiju. Prema židovskoj religiji, ubojstvo Židova zločin je za smrtnu kaznu i jedan je od tri najteža grijeha; druga dva su idolopoklonstvo i preljub. »Židovskim vjerskim sudovima i sekularnim vlastima nalaže se da kažnjavaju, čak i preko granica redovitog provođenja pravde, svakoga tko je kriv za ubojstvo Židova. No, Židov koji neizravno prouzroči smrt drugog Židova kriv je samo za ono što talmudski zakon naziva grijehom protiv ‘nebeskog zakona’, za što kažnjava Bog, a ne čovjek. Kada je žrtva nežidov, stajalište je znatno drukčije. Židov koji ubije nežidova kriv je samo za grijeh protiv nebeskog zakona i ne može ga se kazniti na sudu. Neizravno prouzročiti smrt nežidova uopće nije grijeh. (...) Ubojica nežidov koji se zatekne pod židovskom jurisdikcijom mora biti smaknut bez obzira na to je li žrtva bila Židov ili ne. Međutim, ako je žrtva bila nežidov, a ubojica se preobrati na judaizam, neće biti kažnjen. Sve to ima izravnu i praktičnu važnost za stvarnost države Izrael. Premda državni kazneni zakon ne čini razliku između Židova i nežidova, takvu razliku nevojbeno provode ortodoksi rabini, koji vode svoje stado slijedeći Halakhu. Savjeti koje daju religioznim vojnicima su od posebne važnosti« (Shahak, 2006:116–117).

Razni su rabinski komentatori u prošlosti smatrali da se u vrijeme rata može, ili čak i treba ubijati sve nežidove koji pripadaju neprijateljskom narodu. »Od 1973. ta se dok-

»Pred izraelsko-židovskim društvom dva su izbora. Ono se može pretvoriti u potpuno zatvoreno geto, židovsku Spartu koja živi od rada arapskih helota, a opstaje zbog utjecaja na američki politički establishment i prijetnje uporabom nuklearnog oružja – ili se može pokušati pretvoriti u otvoreno društvo. Druga odluka ovisi o poštenom propitivanju židovske prošlosti, o priznanju da postoji židovski šovinizam i isključivost, te o poštenom propitivanju stajališta judaizma prema nežidovima« (Shahak, 2006:35).

Na problem cionizma ukazuju i John Rose, autor knjige *Mitovi cionizma*⁹:

»Moja glavna briga bila je razaranje cionističke mitske povijesti (Rose, 2005:19). Cionizam jest problem; njegovo uklanjanje preduvjet je za mir na Bliskom istoku, i preduvjet za arapsko-židovsko pomirenje u Palestini (Rose, 2005:262). Sjedinjene Američke Države su Izraelu dopustile da dovrši izgradnju takozvane ‘zaštitne ograde’ – ili kako su je nazvali komentatori diljem svijeta, ‘zida aparthejda’« (Rose, 2005:226).

Prema Roseu, američki židovski teolog Marc Ellis, inače autor knjige *Iz pepela*, u cionizmu vidi prijetnju ne samo za Palestince nego i za budućnost samoga judaizma. Ellis nije ni marginalac niti sekularni ljevičar nego protagonist stanovite varijante židovske teologije »oslobođenja«.¹⁰ O svojoj viziji izraelske helikopterske eskadrile kao simbola židovskog života, Ellis piše:

»Vidio sam kako svitke Tore u Kovčegu Saveza, koji Židove upućuju spram Boga, pravde i mira, zamjenjuje helikopterska eskadrila zagovarajući moć i silu bez etike ili moralnosti. Ono što činimo, to i štujemo« (u: Rose, 2005:263).

U Ellisovoj knjizi nedvosmisleno progovara i Irena Klepfisz, kćer Michala Klepfisza – aktivista i jednog od najhrabrijih članova Židovske udruge boraca u varšavskom getu, kojega su nacisti ubili. Irena Klepfisz život je posvetila očuvanju uspomena na oca i vrijednosti za koje se on borio – u najužoj povezanosti sa stradanjima i patnjama u kojima žive Palestinci.

»Židovi bi... pred prizorom uništavanja palestinskoga života trebali osjetiti ‘strahovit bijes’ što su ga osjećali borci u getima: histerija majke koju je pogodio metak; obitelj ispred opljačkane ili demolirane kuće; razdvojena, s ognjišta otjerana obitelj; proizvoljni i nepravedni zakoni koji propisuju zatvaranje ili otvaranje trgovina i škola; poniženje naroda s drukčijom kulturom, koja se smatra manje vrijednom; narod lišen doma i državljanstva, koji živi pod vojnom diktaturom«,

citira John Rose Marca Ellisa (u: Rose, 2005:263). Ellis pritom dodaje da slika ustanka u varšavskom getu koja simbolizira dostojanstvo i povredu svagdašnjega židovskog života »nalazi nadopunu u palestinske ustanku« (u: Rose, 2005:264). Moć čini svoje, pa nema jednakosti među nejednako moćnima. Golema je vojna i civilna pomoć koju je Izrael primio i prima od SAD-a. Citirajući Noama Chomskog, Rose o tome piše:

»Za budžetnih godina 1978.-1982. na Izrael je otpalo četrdeset i osam posto sveukupne vojne pomoći SAD-a i trideset i pet posto ekonomske. Za 1983. Reaganova administracija zatražila je gotovo 2,5 milijardi dolara za Izrael od sveukupnog proračuna od 8,1 milijardu dolara« (Rose, 2005:211).

Tijekom invazije Izraela na Libanon 1982. godine, izraelska vojska je ubila »desetke tisuća Libanonaca i Palestinaca« (Rose, 2005:211). U masakru stotina nenaoružanih osoba, žena i djece u palestinskim izbjegličkim logorima Sabra i Shatila u Zapadnom Bejrutu, koji su izvršili libanonski kršćanski Falangisti, sudjelovala je i

»... izraelska vojska, a navlastito ministar rata Sharon¹¹ (...). Ali ni Sjedinjene Države ne mogu za sebe tvrditi da su sve to tek nepristrano promatrane« (Rose, 2005:211).

Za masakr palestinskih nedužnih civilnih žrtava u Sabri i Shatili i sve ostale masakre što su ih doživjeli Palestinci krive su i neke nacionalne i međuna-

rodne institucije koje ih ravnodušno promatraju ili izravno sudjeluju u njihovom izgonu i genocidu.¹² Za sve ravnodušne promatrače šezdesetogodišnjeg stradanja Palestinaca – oni su bića inferiorne rase koja se mogu ubijati kao bradavičaste svinje ili uništavati kao najobičniji korov. Svi ti međunarodni subjekti, najčešće, teatralno koketiraju u zaštiti jednog nemoćnog i poniženog

trina javno propagira kao smjernica za religiozne izraelske vojnike. Prvi takav službeni poticaj objavljen je u brošuri koju je izdao Stožer regionalnog zapovjedništva izraelske vojske, čije područje obuhvaća Zapadnu obalu. U toj brošuri glavni kapelan zapovjedništva piše: Kada naše snage naiđu na civile tijekom rata ili u potjeri ili raciji, ako nije sigurno da ti civili ne mogu nauditi našim snagama, onda ih se, prema Halakhi, može pa čak i treba ubiti. ... Arapinu se ne smije vjerovati ni u kakvim okolnostima, čak ni ako se doima civiliziranim. ... Kada naše snage u ratu jurišaju na neprijatelja, Halakha im dopušta, pa čak i nalaže, da ubijaju i dobre civile, to jest, civile koji su naizgled dobri« (Shahak, 2006:117). Shahak pojašnjava da je doktrina Halakhe o ubojstvu u načelu u sukobu ne samo s izraelskim kaznenim zakonom nego i sa službenim izraelskim vojnim propisima. Ali ona po svojoj prilici, dodaje Shahak, u zbilji utječe na provođenje pravde, posebno kad je riječ o vojnim vlastima. Prema Shahaku, u svim slučajevima u kojima su Židovi, u vojnom ili paravojnom kontekstu, ubili arapske civile – »ubojice, ako ih nisu jednostavno pustili, dobili su krajnje blage kazne ili posvemašnji oprost, čime im je kazna bila poništena« (Shahak, 2006:121).

8

Ne postoji jedinstveno značenje pojma cionizam. Više o cionizmu vidjeti i u: *Leksikon...*, 2005:83–86. »Cionizam dolazi od riječi Cion (Sion). Sion... od najstarijih vremena poetski je naziv za Jeruzalem... i za židovski narod s obzirom na to da ima korijene na tlu Palestine i s njim je srastao u cjelinu« (*Leksikon...*, 2005:83).

»Cionizam nije isto što i nacizam. Njegova namjera nije bila bitno istrebiteljska, premda je, kao što ćemo vidjeti, on bio, i jest, sposoban za genocidne ispade. Ali cionizam jest ukorijenjen u tradicijama europskoga imperijalizma. Sama ta činjenica dostatna je upozoriti nas na implikacije cionističkih nemilosrdnih ambicija za kolonizaciju Palestine« (Rose, 2005: tekst na unutrašnjem dijelu omota knjige).

»Svojim zahtjevima cionizam duboko zadire (i, op. a.) u domene osjećaja islamskoga svijeta. Muslimani smatraju Jeruzalem svetim gradom. U prva vremena svoje povijesti oni su obavljali svoje dnevne obvezne molitve upirući pogled prema Jeruzalemu. Za vrijeme jednoga omejidskog kalifa, Jeruzalem je čak – kratko vrijeme – zamjenjivao Meku kao cilj godišnjega hodočašća pobožnika (hadž)« (*Leksikon...*, 2005:86).

9

»Glavna tvrdnja ove knjige je«, piše u Uvodu istoimene knjige John Rose, »da je ono što održava cionizam na životu niz mitova – skup neistinitih pojmova koji potkopavaju njegovo polaganje prava na židovsku religiju i židovsku povijest, njegovu devizu da je on odgovor na europski antisemitizam i, prije svega, njegovo opravdanje za svoje agresivno i vrlo opasno političko poziranje na palestinskoj zemlji« (Rose, 2005:13). U odgovoru na pitanje: Koja je razlika između laži i mita?, Rose odgovara: »Prema *Concise Oxford Dictionary*, laž je 'namjerno neistinita tvrdnja', 'hotimična obmana', dočim je mit 'uvriježen, ali neistinit pojam', koji ne uključuje nužno obmaniteljsku nakanu« (Rose, 2005:12).

Navodimo nekoliko mitova cionizma što ih Rose razmatra u *Mitovima cionizma*:

- zloupotreba religioznog mita da Biblija daje »mandat« za uspostavljanje židovske države u Palestini. Zasluge za navedeni mit Rose ističe lik najvećeg cionističkog mitotvorca, Davida Ben-Guriona – prvog predsjednika izraelske vlade i najuspješnijeg cionističkog vođu u 20. stoljeću. Rose upravo njemu pripisuje izjavu da mit može postati činjenicom, samo ako ljudi dovoljno vjeruju u njega (Rose, 2005:13–14).
- »izgnanstvo« kao ekstremno apsurdni mit što ga je cionizam politizirao uzimajući ga iz biblijskih priča, a »odnosi se na gotovo 2000 godina židovske povijesti, od razorenja jeruzalemskog Hrama od strane rimske vojske 70. g. do uspostave države Izrael 1948. godine. Za Židove koji su u tom razdoblju živjeli izvan Palestine smatralo se da žive u 'izgnanstvu'. No u 'arapsko-židovskoj simbiozi' teško da se može čuti 'izgnanstvo'. U stvari, Židovi su živjeli pretežno na području Mezopotamije (čiji je dobar dio Britanija pretvorila u Irak početkom dvadesetog stoljeća), većinom u regiji oko drevnog Babilona, stoljećima prije takozvanog 'izgnanstva'. Do dana današnjeg, iranski i irački Židovi s ponosom govore o 2500 godina povijesnog kontinuiteta. (...) u vrijeme razaranja jeruzalemskog Hrama, dakle prije gotovo 2000 godina, Židovi su većinom živjeli izvan Palestine, raspršeni diljem Rimskog Carstva i izvan njega, a napose u Babilonu« (Rose, 2005:14–15).
- mit o nacističkom Holokaustu nad Židovima kao nečemu na što se cionizam može bezuvjetno pozvati u svoju obranu. Drugim riječima, »Holokaust predstavlja jedan od najtežih zločina u ljudskoj povijesti, no on nipošto ne opravdava stvaranje židov-

naroda – poduzimaju neučinkovite akcije, a ne ‘pogađaju klin u glavu’ – ne dopuštaju formiranje palestinske države koja će funkcionirati na najvišim demokratskim standardima suvremenih otvorenih društava.

Izrael kao štitićenik Sjedinjenih Američkih Država postao je njezinim strateškim sredstvom. Razlog je veoma jednostavan: u toj je regiji, piše Rose citirajući Chomskog, prema jednoj analizi State Departmenta iz 1945., postojao ‘vjerojatno najveći materijalni plijen u povijesti svijeta’: *nafta* (Rose, 2005:203). Uloga Izraela kao »psa čuvara«, citira Rose Gershoma Shockena, glavnog urednika i izdavača lista *Ha'aretz*, po svoj prilici najozbiljnijih izraelskih novina jest:

»... da zapadnim silama omogućiti održati ravnotežu i stabilnost na Bliskom istoku. On zacijelo neće poduzeti nikakve agresivne mjere prema arapskim državama ako će se to izričito sukobljavati sa željama SAD-a i Velike Britanije. Ali u slučaju da, iz bilo kojeg razloga, zapadne sile budu spremne tu i tamo zatvoriti oči, Izrael će nedvojbeno kazniti poneku od susjednih država koje su u svom bezobzornom neposluhu Zapadu premašile granice dopuštenog« (Rose, 2005:204).

Na kraju dvadesetog stoljeća vojna i civilna pomoć SAD-a Izraelu iznosila je:

»... otprilike sto milijardi dolara. Američki predsjednici nerado su priznavali prave razloge za davanje tolike pomoći. Ali 1981. godine predsjednik Reagan razbio je diplomatski led, izlanuvši: ... s iskusnim vojnim kadrom, Izrael je sila na Bliskom istoku koja nam je od velike koristi. Kad Izrael ne bi imao taj kadar, mi bismo ga morali popuniti, tako da nema riječi o pukom altruizmu s naše strane« (Rose, 2005:204).

Takav partnersko-pokroviteljski odnos SAD-a prema Izraelu ostao je do današnjih dana. On je i jedan od značajnih oslonaca američkog – geopolitičkog i geostrategijskog pozicioniranja SAD-a na Velikoj euroazijskoj šahovskoj ploči koja se proteže od Lisabona do Vladivostoka. Osim izraelske politike i »židovska ideologija« utječe na znatan dio, a možda i na većinu Židova u dijaspori. »Židovska ideologija« obvezuje da se ni za jedan dio Zemlje Izraelove ne smije priznati da pripada nežidovima, kao i da se na njoj ne smije dopustiti isticanje nikakvog znaka suvereniteta, poput jordanske zastave.

»Ujedinjeni židovski globalni politički blok ne postoji i nikad nije ni postojao. Izraelova moć ovisi o američkoj (ona je, značajnim dijelom derivacija američke moći u mnogim njezinim oblicima, op. a.), a ne o kakvoj imaginarnoj svjetskoj židovskoj moći« (Rose, 2005:218).¹³

Međutim, američka potpora Izraelu ne može se valjano objasniti samo kao rezultat američkih imperijalnih interesa. Američka bliskoistočna politika ne može se shvatiti bez shvaćanja jakog utjecaja organizirane židovske zajednice iz dijaspori, a posebice iz SAD-a i Kanade – dviju država »koje pružaju najjaču potporu izraelskoj politici, uključujući i politiku koja najdrskije krši osnovna ljudska prava nežidova« (Shahak, 2006:151). Šovinizam i fanatizam u podršci Izraelu što ga izražavaju organizirani Židovi iz dijaspori, posebice iz SAD-a i Kanade, mnogo je veći od šovinizma i fanatizma koji iskazuje prosječan izraelski Židov (Shahak, 2006:152). Shahak ističe da je judaizam, posebice u svom klasičnom obliku, »po naravi totalitaran. Ponašanje pristalica drugih totalitarnih ideologija našeg doba jednako je ponašanju organiziranih američkih Židova« (Shahak, 2006:153). Shahak podsjeća da su Staljin i njegove pristalice neumorno osuđivali diskriminaciju američkih i južnoafričkih crnaca, osobito u vrijeme najtežih zločina počinjenih u SSSR; a južnoafrički režim aparthejda na isti je način govorio o kršenju ljudskih prava koje su počinili komunistički i drugi afrički režimi. Besmisleno je i cinično podupirati

demokraciju i ljudska prava u svijetu, ako ne postoji samokritičnost i zalaganje za ljudska prava u vlastitoj zemlji. I tako, iz novije povijesti terorizma, možemo beskrajno navoditi primjere i svih ostalih državnih terorizama diljem svijeta – ruskog¹⁴, britanskog, francuskog, ...¹⁵; što je samo mali isječak iz velikog spektra državnih terorizama.

ske države na temelju nasilnog isključivanja drugog naroda iz svoje zemlje, što se upravo dogodilo 1948. godine« (Rose, 2005:18).

- mit o »zemlji bez naroda za narod bez zemlje«. »Prema jednom utjecajnom cionističkom mitu, Palestina je bila 'zemlja bez naroda', te kao takva naročito prikladna za jedan 'narod bez zemlje', pogotovo jer ju je on pritom smatrao 'zemljom naših predaka'« (Rose, 2005:110). »Biblijsko obećanje Eretz Izraela, zemlje Izraela, Božjem izabranom narodu, koncept Zemlje Židova za fundamentaliste čini ključnu komponentu vjerske doktrine«, kaže Jessica Stern, »jer vjeruju da je posjedovanje zemlje Izraela dio židovskog sporazuma s Bogom. Prema tome, odricanje ili podjela bilo kojeg dijela zemlje koju je Bog obećao djeci Izraela smatra se kršenjem tog sporazuma« (Stern, 2006:120).
- mit o tome da su zahtjevi cionizma za nacionalnom neovisnošću i oslobođenjem Židova usporedivi s borbama potlačenih u drugim dijelovima svijeta u 20. stoljeću. Rose uvjerljivo opovrgava takvu konstrukciju istine, činjenicama: cionizam je nakon Prvog svjetskog rata pomogao učvršćivanju britanske kolonijalne vladavine nad arapskim svijetom, a nakon Drugog svjetskog rata, novoosnovana židovska država postala je »strategijskim sredstvom američkih neoimperijalističkih planova za tu regiju« (Rose, 2005:16).

10

»Kada se (Marc Ellis, op. a.) izjasnio protiv Izraela, predlažući čak i vjersku jednakost islama, kršćanstva i judaizma, teška ruka engleske vjerske ortodoksije odmah ga je ušutkla. On je u tome vidio simptom, kako sam kaže, židovskoga 'građanskog rata protiv savjesti', bitke što ključa u skrivenim dubinama židovskih zajednica« (Rose, 2005:262–263).

11

»Svoju na ubijanju Arapa izgrađenu karijeru Ariel Sharon započeo je nešto prije, s masakrom u jordanskome selu Kibya 1953. godine (...), no činjenica je da mu je glavni poticaj bio pohod na Gazu, kojim je i zapovijedao« (Rose, 2005:246).

12

»Godine 1944. u jeku borbe protiv Hitlera, britanska Laburistička stranka odobrila je plan o izgonu Palestinaca iz Palestine, sličan Hitlerovim ranim planovima (do oko 1941.) za Židove. Taj je plan odobren pod pritiskom

židovskih članova stranke, od kojih su mnogi iskazivali veću 'rođačku srodnost' sa svakom izraelskom politikom nego što su to ikad činili konzervativni sljedbenici Iana Smitha. (...) Situacija je slična i u SAD, a i ondje su najgori upravo američki liberali« (Shahak, 2006:57). »Jedan od Marxovih prijatelja iz mladosti, Moses Hess, dobro poznat i poštovan kao jedan od prvih socijalista u Njemačkoj, posljuje se pokazao kao ekstremni židovski rasist, a njegova su se stajališta o 'čistoj židovskoj rasi', objavljena 1858., mogla usporediti s nacističkim besmislicama o 'čistoj arijskoj rasi'. No njemački socijalisti, koji su se borili protiv njemačkog rasizma, šutjeli su o židovskom rasizmu« (Shahak, 2006:57).

13

»K tome, velikoj i sve većoj manjini Židova diljem svijeta omrznuła je Izraelova politika. Uzmimo samo jedan primjer: četvrtinu podržavatelja Međunarodnog pokreta solidarnosti čine Židovi. Riječ je o radikalnoj pacifističkoj američko-europsko-izraelskoj skupini čije je članove ubila izraelska vojska, jer su pružali podršku Palestincima na okupiranim teritorijima« (Rose, 2005:218). Drugo je pitanje, smatra Rose, jesu li se sve vođe židovskih zajednica diljem svijeta dovoljno potrudile artikulirati to nezadovoljstvo.

14

Pozivajući se na mišljenje Borisa Kagarlickoga, Danko Plevnik se pita: »Može li se očekivati od 'Periferne imperije', nakon što je stoljećima svaki svoj napredak provodila nasiljem: od prinudne Petrove modernizacije i njegova surovog gušenja demokracije, preko Stolipinove reakcije na borbu protiv apsolutizma s 5.000 smrtnih kazni, Lenjinove totalitarne indoktrinacije, Staljinove industrijalizacije koja je odnosila milijune žrtava, Jeljcinove privatizacije čiji je rezultat izgladnjivanje naroda, do Putinova liberalizma čvrste ruke – da prema nepotrebnim neprijateljima kao što su Čečenci provodi politiku prava ljudi i naroda?« (u: Plevnik, 2004:13).

15

Izrael je, zajedno s Velikom Britanijom i Francuskom, 1956. godine sudjelovao u vojnoj i imperijalističkoj agresiji s ciljem svrgavanja predsjednika Egipta – Gamala Abdela Nasera, koji je te godine nacionalizirao Sueski kanal – veliki i značajni morski prolaz za tankere koji su prevozili naftu na Zapad. Francuska je u to doba pod svaku cijenu nastojala zadržati svoje kolonije u Sjevernoj Africi, posebice Alžir.

Uz stanovite iznimke možemo ustvrditi da je državni terorizam ili terorizam vlada (Zinn, 2003) – terorizam moćnih i bogatih, a samoubilački terorizam ili terorizam sekta (Zinn, 2003) – terorizam bezmoćnih i siromašnih. Sličnu podjelu terorizma daje i Jean Baudrillard.

»Samoubilački terorizam bio je terorizam siromašnih, ovo je terorizam bogatih. I upravo nas to posebno plaši: oni su se obogatili (posjeduju sva sredstva), a nisu prestali željeti naše smaknuće. Svakako, prema našem sustavu vrijednosti oni varaju« (Baudrillard, 2003:32).

U tom smislu možemo govoriti i o fundamentalizmu moćnih i bogatih, te o fundamentalizmu bezmoćnih i siromašnih – o »nasilju tlačenja i nasilju oslobođanja« (Herbert Marcuse). I državni terorizam i samoubilački terorizam utemeljeni su na logici terorističke odmazde – terorom protiv terora. Sposobnost da dulje vrijeme izdrže aktivan motiv u krvavoj spirali terorističkog konfrontiranja čini samoubilački terorizam i državni terorizam, uz neke iznimke, trajnim i sve opasnijim fenomenom. Riječ je o stabilnoj ravnoteži frustracijske tolerancije koja radikalizira njihove međusobne odnose, te ostvaruje osvetničke ciljeve jednake ili veće smrti i radikalne destrukcije uopće. Mnogi subjekti državnih terorizama orijentirani su na okrutnu militantnost i nekrofiliju, pa otvoreno prijete: »Imamo moć – imamo pravo«; »Bombardirat ćemo ih tako, da ćemo sve spraviti sa zemljom – vratit ćemo ih u kameno doba«; »Ili se pokorite ili ćete umrijeti«; »Želimo li da ubijanje prestane, moramo pobiti teroriste« – smatraju najagresivniji, među njima i neke istaknute vjerske vođe u svijetu. Nažalost, sve se to potvrđuje u okrutnoj terorističkoj stvarnosti sustava državnih terorizama.

»(S) obzirom na to da su države, među njima i mnogi američki saveznici, od 1965. ubile 2,5 milijuna ljudi, a teroristi nekoliko tisuća, koliko bi ljudi trebalo pobiti da bi se prema takvom scenariju iskorijenio terorizam?« (Petifford i Harding, 2005:192–193).

Za masovno stradanje nedužnih civila, žena i djece, rušenje njihovih domova i izbjegličkih logora, čiji su počinitelji oružane snage državnih sustava, neki novinari i politički dužnosnici upotrebljavaju eufemistički termin »pretjerana upotreba oružane sile«, iako je riječ o planiranom zločinu i bespoštednoj terorističkoj destrukciji. Stoga Hotimir Burger, pozivajući se na Jürgena Habermasa, opravdano primjećuje:

»Sistem, koji sačinjavaju privreda i država (ili moć), (povezani s moćnim međunarodnim korporacijama i institucijama, op. a.), osamostaljuje se naspram svijeta života kao 'komad socijeteta lišen normi'. (...) istodobno je na djelu jaka tendencija 'kolonizacije svijeta života' od strane sistema« (Burger, 1988:XXI).

Tako se dotičemo i pitanja biomoći i biopolitike – novih paradigmi moći i politike koje postaju činitelji preobrazbe ljudskog života kao objekta moći. Za bezobzirne nositelje moći prirodne i socijalne katastrofe oduvijek su bile prigode za manipulaciju ljudima i događajima. Tako su »napadi 11. rujna 2001. zloupotrijebljeni kako bi se dalo zeleno svjetlo postupcima mučenja u SAD, priopćila je udruga za zaštitu ljudskih prava *Amnesty International*« (Vijest dpa/Hine, 2004). Osim toga, događaji od 11. rujna bili su povod za još jedno značajno širenje američke strateške uloge u svijetu. Ovog puta žrtva ratne agresije, okupacije i stravične ratne destrukcije bio je Irak.¹⁶ Robert Kagan, istaknuti neo-konzervativni teoretičar iz najužeg dijela Bushove administracije, u svojoj nedavno objavljenoj knjizi o američko-europskim odnosima, pod znakovitim naslovom *O raju i moći: Amerika i Europa u novom svjetskom poretku*, očekuje da će 11. rujna donijeti trajno američko vojno prisustvo u Perzijskom zaljevu i Centralnoj Aziji, a možda i dugotrajnu okupaciju Iraka.

Na to je iranski predsjednik Mohammadd Khatami odgovorio da neće biti sigurnosti na Srednjem istoku sve dok Amerika ne povuče svoje postrojbe iz Iraka.

Svakodnevno, u iračkom ratu, najviše u Bagdadu, gine na desetine civila. Prema izvještaju UN, koji prenose mediji, u Iraku je u 2006. godini poginulo oko 34.000 civila. Prema medijima, od početka američke okupacije Iraka u ožujku 2003. do kraja travnja 2007., poginulo je više od 500.000 civila. Oružani i neoružani otpor američkoj okupaciji u Iraku i građanski rat, sa svakodnevnim obilježjima državnog i samoubilačkog terorizma, u toj zemlji sve više eskaliraju. Ničim opravdana i neuspjela oružana intervencija Antiterorističke koalicije u Iraku i 3.350 poginulih samo američkih vojnika zaključno s travnjem 2007., stvaraju sve više protivnika rata i u SAD i u svijetu. Čini se, s prevelikim zakašnjenjem. U porastu je i sve okrutnije oružano nasilje američkih oružanih snaga i nesigurnost u tom dijelu svijeta. Besmislenost rata u Iraku povećala je i odluka američke Vlade, u siječnju 2007., da u irački ratni pakao pošalje – dodatnih 21.000 vojnika. Prema medijima, predsjednik George W. Bush, početkom 2007. tražio je od Kongresa dodatnih 124 milijarde dolara za pokriće troškova rata u Iraku i Afganistanu. U 2006. na ime troškova rata potrošeno je 120 milijardi dolara.¹⁷ U travnju 1967., na golemim antiratnim demonstracijama na Manhattanu, protiv rata u Vijetnamu, Stokely Carmichael – jedan od sudionika demonstracija, opisao je novačenje kao »bijelce koji šalju crnce u rat protiv žutih kako bi obranili zemlju koju su oteli od crvenih« (!) (Roy, 2004:142). Parafrazirajući prethodnu misao, možemo kazati da u Irak i Afganistan bijelci, pretežito, šalju crnce i hispano-Amerikance u rat protiv Iračana i Afganistanaca kako bi obranili zemlju koju su oteli od crvenih. A što je s terorizmom samoubojica koji vlastitu smrt pretvaraju u oružje za napad?

Terorizam bezmoćnih i siromašnih

Vlastita smrt terorista, izazvana aktiviranjem klasičnih eksplozivnih naprava, postala je oružje protiv sustava državnog terorizma koji živi od isključivanja smrti, čiji je ideal – nula mrtvih. Teroristi državnog terorizma ubijaju i ruše s

»Postavši opsjednuta Naserom«, piše Rose, »Francuska se zavjerila s Izraelom oko njegova zbacivanja s vlasti. Godine 1955. između dvije zemlje sklopljen je tajni sporazum o opremanju Izraela zrakoplovima, tenkovima i oružjem, u mjeri da su se njegove ofenzivne regionalne pretenzije počele pretvarati u stvarnost (sporazum je nalagao i neke zajedničke vojne akcije u Egiptu i Libiji, op. a.). (...) Francuska je Izrael opremila i nuklearnom tehnologijom. Stavljajući se na stranu zapadnih kolonijalnih sila, Izrael se priklonio i izrazito rasističkim francuskim kolonima u Alžiru, kasnije glavnom nadahnuću i kadru neonacističkoga Nacionalnog fronta u Francuskoj. (...) Izraelov tajni sporazum s Turskom, Iranom i Etiopijom, 'periferni sporazum', poduprle su i Sjedinjene Države« (Rose, 2005:205–206).

16

»Premda su inspektori utvrdili i nadgledali uništavanje raketa koji su na određen način

prelazile dozvoljeni domet«, piše Hans Blix, izvršni predsjedatelj novoosnovanog Povjerenstva Ujedinjenih naroda za nadgledanje, verifikaciju i inspekcije za Irak, u svojoj knjizi *Razoružanje Iraka: istina i obmana*, »nisu pronašli oružje za masovno uništenje za što su bili zaduženi niti su dobili prihvatljivo objašnjenje za njegovo nepostojanje« (Blix, 2004:27). Nije utvrđena ni povezanost Sadamova režima s *Al Qaidom*. Pozivajući se na Hansa Blixa, Fareed Zakaria u *The New Timesu* piše, »Gotovo sve tvrdnje američkih donositelja odluka o iračkom oružju za masovno uništenje – o aluminijskim cijevima, uranovoj rudači, pokretnim laboratorijima – bile su pogrešne. (...) Načinom koji gotovo da podsjeća na Prvi svjetski rat, američkom diplomacijom upravljali su vojni rasporedi, (vojni ustroj, op. a.) Pentagona« (Blix, 2004: tekst na koricama knjige).

17

Jutarnji list, 4. veljače 2007., str. 7.

distance. Stoga su neosjetljivi na ubijanje i rušenje kao i teroristi samoubojice koji ubijaju i ruše iz neposredne blizine. U novom se dokumentu UN, na koji se poziva Gerhard Staguhn, ne razlikuju »manje opasnosti« (siromaštvo) od »većih opasnosti« (terorizam), jer su sve vrste prijetnji usko povezane.

»Siromaštvo može dovesti do terorizma, a terorizam može velike dijelove svijeta baciti u siromaštvo. U dokumentu piše: 'Siromaštvo je opasno koliko i oružje za masovno uništenje'« (Staguhn, 2007:198).

Terorizam bezmoćnih i siromašnih posljedica je i njihova poniženja, frustriranosti, siromaštva i bijede.¹⁸ Bezmoćni i siromašni orijentiraju se na zastrašivanje i samoubilačke akcije i zato što se moćni i bogati ravnodušno odnose prema njihovom inferiornom položaju, poniženju i besperspektivnosti. Irančanin, čije su dijete ranili američki vojnici tijekom napada tenkovskim projektilima i »pametnim bombama« na civilne objekte, vidno uzbuđen, pred televizijskim je kamerama, kazao: »Je li ovo napad na teroriste? Tako ćemo svi postati teroristi« (2006:19,30).

Dr. Elia Awaad, direktor odjela za mentalno zdravlje u Palestinskom crvenom polumjesecu iz Beit Sahura, kaže:

»Stravično je to što se događa, no bombaš samoubojica djeluje zbog traume koja se taložila generacijama, u nekim slučajevima od 1948. Mark Juergensmeyer akcije bombaša samoubojica smatra sredstvima za 'ispravljanje poniženja' svih snažno poniženih i traumatiziranih. 'Oni se pridružuju teroristima ne samo da bi omalovažili svoje neprijatelje, već i zato da za sebe osiguraju osjećaj moći', tumači on« (Stern, 2006:83).

I John Rose uzroke akcija bombaša samoubojica pronalazi u poniženju, traumi, nemoći:

»Bombaš samoubojica kadšto je bio doslovno izbjeglica kojemu nije dopušteno vratiti se kući« (Rose, 2005:19).

Prema J. Stern, profil tipičnog palestinskog bombaša samoubojice prije druge Intifade i prije napada 11. rujna, čiji je opis dobila od svojih sugovornika – predstavnika Palestinske vlade, izgleda ovako:

»Mlad je, često tinejdžer. Mentalno je nezreo. Pod pritiskom je da se zaposli. Ne može pronaći posao. Nema izbora, a nema ni mreže socijalne sigurnosti koja bi mu pomogla.(...) Nema djevojku ili zaručnicu. U slobodne dane nema novaca da bi otišao u diskoteku i udvarao se djevojkama. Nema načina da bilo kako uživa u životu. Život nema značenja, osim patnje. Brak nije mogućnost – to je skupo i ne bi se mogao brinuti ni za vlastitu obitelj. Osjeća da je izgubio sve« (Stern, 2006:79–80).¹⁹

Ovakvo ozračje otuđenja i beznađa – spleta ukupne i tegobne društvene stvarnosti i crnih misli koje pritišću mladog čovjeka utiru put samoubojstvu. Nepravda, siromaštvo i bijeda, poniženje i uvrede – takvim su mladim ljudima zamijenili nadu frustracijama i apatijom, zbog kojih im život postaje isprazan, besmislen i bezvrijedan. Jedan od osnovnih doživljaja besmisla njihova života čini i duhovna nemoć u pronalaženju i prevladavanju životnih teškoća. Besmisao života, posebice, pojačavaju i gubitak voljenih i najbližih članova njihovih obitelji koje su žrtve sustava državnog terorizma. Osjećaj beznađa i doživljaj apsurdna potiskuju svaki smisao života u budućnosti. Apsurd je rezultat protivrječnosti između žudnje čovjeka za trajnošću i njegova doživljaja vlastite besperspektivnosti. Ako se, u takvom stanju depresije, nemoći i otuđenja, potencijalni samoubojica nađe u društvu pojedinaca ili skupina koji ga pripremaju za samoubilačku terorističku akciju, govorit će mu:

»O životu nakon smrti i raju koji ga čeka ako umre za džihad. Objašnjavaju mu da će se, prijavi li se dobrovoljno za samoubilačku akciju, ime njegove obitelji spominjati s najvećim poštovanjem. Pamtit će ga se kao *shaheeda* (mučenika, junaka). Postat će mučenik, a Hamas će njegovoj obitelji dati 5000 dolara, brašna, šećera, drugih namirnica i odjeće. Najvažnije, status njegove obitelji značajno će porasti – prema njima će se odnositi kao prema junacima. Uvjet za sve to: nikom ni riječi. Od kuće će ga odvesti 48 sati prije akcije tako da nema mogućnosti da se predomisli. Za to će vrijeme napisati svoja oproštajna pisma i potpisati oporuku, čime se otežava odustajanje« (Stern, 2006:80).

Syed Qurban Hussain, otac sedmorice sinova, po zanimanju je *hakim* – tradicionalni iscjelitelj biljem. Njegov peti sin, oblasni zapovjednik u Kašmiru, proveo je dvije godine u, »kako to Pakistanci kažu, Kašmiru pod indijskom okupacijom... Ubijen je s 26 godina« (Stern, 2006:237). U razgovoru s Jessicom Stern kazao je:

»Danas kad imam sina mučenika, svatko se prema meni odnosi s više poštovanja. A kad u selu postoji mučenik, to drugu djecu potiče da i sama krenu tim putem. To potiče duh cijelog sela« (Stern, 2006:238).

Međutim, *objašnjenje da je glavni motiv samoubojica u terorističkom činu* – nagrada statusom rajskog stanovnika; paketom rajskog, emocionalnog, materijalnog i duhovnog obilja, među kojima i okruženost *hurijama*, rajskim ljepoticama: *nedopustivo je pre naglašeno i pojednostavljeno*. To, vjerojatno, može biti samo jedan povod zbog kojeg se potencijalni samoubojica odlučuje na samoubilačku akciju. Njegovo obesmišljenje života jest individualno, ali ono nije izolirani otok besmisla, nego je otuđenim spektrom cjelovitih društvenih odnosa povezano s posebnim i općim obesmišljenjem – poniženjem i dehumanizacijom života cijele zajednice kojoj pripada. Prema Bogdanu Šešiću, »suštinu procesa dehumanizacije čoveka, ljudskih aktivnosti i ljudskih de-

18

Voda je glavni čimbenik u izraelskom zaposjedanju palestinske zemlje. »Izraelci grade naselja tamo gdje ima vode. Naselje do izbjegličkog logora Khan Younis, primjerice, sagrađeno je iznad obalnog vodovoda. Šest tisuća (izraelskih, op. a.), doseljenika u području Gaze koristi 70 posto zaliha vode tog područja dostupne po subvencioniranim cijenama. Iako Palestinci koji žive u Gazi nemaju dovoljno vode za piće, dio vode odvodi se u Izrael vodovodom sagrađenim 1994. godine. Doseljenici ne mogu preživjeti bez subvencionirane vode i palestinske radne snage. (...) Pojas Gaze poznat je kao najnapučenije područje svijeta. (...) Tri četvrtine od 1,2 milijuna Palestinaca koji žive na području od 382 km² su izbjeglice, a polovica ih živi u izbjegličkim logorima. Prema Sporazumu iz Osla, Izrael je zadržao 42 posto zemlje uglavnom rezervirane za 6000 doseljenika (0,5 posto stanovništva u pojasu Gaze)« (Stern, 2006:66–67). Izraelska vlada traži da se sporazumom zajamči »dovod petsto od šest stotina milijuna kubičnih metara vode godišnje iz 'Judeje i Samarije', čime je, kao da se to samo po sebi razumije, ciljao na Zapadnu obalu. Riječ je o krađi od koje zastaje dah – palestinska će se voda dovoditi u Izrael podzemnim crpkama i kanalima ispod okupiranih teritorija« (Rose, 2005:215–216). Palestincima se, pre-

ma Haimu Gvitzmanu – jednom od Izraelovih vodećih stručnjaka za zaposjedanje palestinske zemlje i savjetniku Ministarstva obrane SAD-a, ne smije dopustiti nikakva kontrola resursa vode na tim područjima. »'Za nejednaku raspodjelu potrošnje vode (o čemu je pisao i *Financial Times* od 8. listopada 1995., op. a.) ništa ne svjedoči bolje od zelenih travnjaka i navodnjenih lijeha, cvatućih vrtova i bazena u židovskim naseljima na Zapadnoj obali' (...). U međuvremenu, palestinskim je selima uskraćeno pravo na bušenje bunara« (Rose, 2005:216). Terorizam palestinskih samoubojica ne pothranjuje se samo njihovim tzv. vjerskim fanatizmom. On je i svojevrsni politički fenomen – privatno, egzistencijalno je i politički uvjetovano.

19

Nisu svi kandidati za bombaše-samoubojice siromašni i neobrazovani. Ima ih imućnih i obrazovanih. Usto, i žene su uključene u samoubilačke akcije u oslobodilačkoj borbi Palestinaca protiv Izraela, u oslobodilačkoj borbi Čečena protiv Rusa. Žene su odgovorne čak za trećinu samoubilačkih akcija što su ih proveli Tamijski tigrovi u Šri Lanki i za gotovo dvije trećine onih koje je počinila Kurdska radnička partija PKK.

latnosti čini upravo proces obesmišljenja ljudskog života» (Šešić, 1977:252). Pogrešno je i mišljenje da je svaki potencijalni samoubojica 'otpisani' član obitelji, te da su roditelji i ostali članovi obitelji neizmjereno sretni šaljući ga u sigurnu smrt. Iako neki palestinski roditelji kažu da su sretni što su njihova djeca svoje živote darovala *džihadu*,²⁰ palestinski liječnici koji se bave duševnim zdravljem izvještavaju da neki roditelji traže savjet o tome kako spriječiti djecu u namjeri da postanu mučenici (Stern, 2006:83). Usto, napomenimo da islam (Kuran) izričito zabranjuje samoubojstvo (*intihar*).

Želja za životom i želja za smrću ponekad imaju zaprepašujuću usporedbu. Protagonisti terorizma koji vlastitu smrt pretvaraju u oružje za napad, kažu:

»Što nas briga za američko bombardiranje (i svako drugo bombardiranje i ubijanje, op. a.)! Naši ljudi žele umrijeti koliko i Amerikanci živjeti!« (Baudrillard, 2003a).

U takvim okolnostima, i uopće, bombardiranje ne zaustavlja samoubilački terorizam i ne može nas učiniti sigurnijima.²¹ Upravo, obrnuto – ono je izazov i inspiracija terorizmu bombaša samoubojica. Na smrt se u osvetničkom činu terorizma samoubojica protiv državnoga terorizma

»... može odgovoriti (i odgovara, op.a.) jedino jednakom ili većom smrću. (...) Teroristička je pretpostavka da sustav sam izvršava samoubojstvo, odgovarajući na višestruke izazove smrti i samoubojstva» (Baudrillard, 2003:24).

Uistinu, to je jedna od konstanti terorizma, bilo da je riječ o događajima u *World Trade Centeru*, u Afganistanu, u Iraku; o terorizmu protiv terorizma između Izraelaca i Palestinaca,²² o terorizmu protiv terorizma između Rusa i Čečena, o samoubilačkim akcijama Tamilskih tigrova u Šri Lanki, o samoubilačkim akcijama Kurdske radničke partije PKK... O 50-godišnjem stradanju Palestinaca u raspravi u talijanskom Senatu, doživotni senator, demokršćanin Giulio Andreotti,²³ rekao je:

»Vjerujem da bi svatko od nas, da je rođen u koncentracionom logoru i da već 50 godina nema nikakve perspektive koju bi ponudio potomcima, i sam postao terorist« (Bešker, 2006:13).

Andreotti je bio ministar u talijanskoj vladi i 1948. Danas se prisjeća:

»Organizacija UN stvorila je izraelsku državu i arapsku palestinsku državu. Država Izrael postoji, arapska država ne. (...) Kada su Židovi bili bolni, tko god nije bio uz njih izbjegao je svoje moralne obaveze. Danas je nesumnjivo bolniji palestinski narod« (Bešker, 2006:13).

Usto, Izrael je

»... danas integriran u američku vojnu ekonomiju do granice nerazlučivosti. Izrael je od velike vrijednosti... za razliku od Palestinaca koji nemaju nikakve vrijednosti, kao npr., narod Ruan-de«²⁴ (Chomsky, 2003:80).

Pišući o porastu terorističkog nasilja u Rusiji, koncem 19. stoljeća, George Kennan kaže:

»Čovjeku nanosi nepravde, uskrati mu sve mogućnosti nadoknade ili olakšanja položaja, prognaj ga ako se potuži, začepi mu usta ako digne glas, raspali ga po licu bude li se opirao, pa će na koncu početi napadati nožem i bombama« (Pettiford i Harding, 2005:19).

Agresivni fundamentalizam državnog terorizma s težnjom za dominacijom na jednoj strani, a na drugoj nepodnošljiva podčinjenost bezmoćnih i siromašnih s težnjom za slobodom – dva su pola i obilježje suvremenoga doba. Iz njihova sraza – terorom protiv terora nastaje 'krvava spirala smrti'. Jean Baudrillard smatra da je rođen novi terorizam – oblik novoga djelovanja koji prihvaća igru i prisvaja njezina pravila ne bi li ih bolje narušio. Možda to i

nije toliko novi oblik terorizma, jer se ‘krvava spirala smrti’ – terorom protiv terora, na različite načine, događala od kada postoje ratovi i terorizam. A što

20

»Konfrontirana s divljim politeističkim be-duinskim plemenima, prva se zajednica često osjećala prisiljenom posegnuti za oružjem kako bi opstala i ubrzala svoje unutarnje konsolidiranje« (*Leksikon...*, 2005:408). Tijekom vremena promijenio se sadržaj pojma *džihad*, pod kojim se podrazumijeva dužnost vjernika u izgradnji novog pravednog društva. Suvremena teologija definira *džihad* kao borbu zajednice za samoodržanje koja podrazumijeva i izgradnju »jedinственe osobnosti« (*Leksikon...*, 2005:409). U citiranom tekstu nema objašnjenja što je značenje sintagme ‘jedinственa osobnost’. Ideje *džihada* s vremenom se zloupotrebljavala zbog shvaćanja da su islam i politika neprijeporne pojave, a konformizam prema vodstvu postao je sredstvo te zloupotrebe. Više o tome vidjeti i u *Leksikon...*, 2005:408–410.

21

O posljedicama američkog, posebice, neselektivnog bombardiranja Afganistana, Howard Zinn piše: »(...) bombardiranjem Afganistana činimo veliko zlo. Neki su rekli da pogiba mnogo ljudi. Pentagon kaže da se ne zna koliko je ljudi ubijeno. Istina je da oni ne vode brigu o tome. Vladi se zaista ne može vjerovati. Nekoliko izvještaja o smrti civilnog stanovništva, koji su prošli kroz filter kontrole medija, samo su djelić prave istine. Profesor Marc Herold proučavao je domaće i strane izvještaje u tisku i utvrdio više od 3.700 smrtnih slučajeva od našega bombardiranja. Morate, dakako, misliti o golemom broju stanovništva, možda više od 1 milijun, koji su zbog bombardiranja napustili gradove i mjesta gdje su živjeli. Prema izvještaju *The Guardian*, u siječnju 2002., jedan izbjeglički logor blizu Herata, nazvan ‘klaonica’ (Maslah), ‘sklonište je za više od 350.000 Afganistanaca koji su napuštali svoje domove, od kojih je dnevno stotinu umiralo zbog krajnje loših uvjeta i skapavalo od gladi’. Logor je ‘na rubu ljudske katastrofe etiopijskog stila’. (...) Terorizirali smo Afganistan. Zbog ovih bombi, svijet koji živi u Kabulu i drugim gradovima u Afganistanu mora živjeti u strahu. Slijedeći zdrav razum, upitajmo se, može li se ovakvim neselektivnim bacanjem bombi na Afganistan (ili na bilo koje civilne ciljeve u svijetu, op.a.), dokrajčiti terorizam? « (Zinn, 2003:11–12). – To je samo jedan od mnogih uvjerljivih opisa stravičnog stradanja civila u Afganistanu, Iraku... A kakve su i kolike ostale posljedice državnog terorizma? Kakva je sudbina djece ubijenih roditelja? U Kabulu je, prema medijskim izvješćima, 70.000 djece bez jednog ili oba roditelja. Ona su, pretežito, na ulici; prose, prostituiraju se, prodaju koješta i zarađuju za život.

22

»Srećom«, piše Gore Vidal u Predgovoru knjige *Židovska povijest, židovska religija: tri bremenita tisućljeća*, autora I. Shahaka, »glas razuma još je živ i zdrav, i to upravo u Izraelu. Israel Shahak u Jeruzalemu neumorno analizira ne samo užasnu politiku današnjeg Izraela nego i sam Talmud i posljedice cjelokupne rabinske tradicije na malenu državu koju desničarski rabinat želi pretvoriti u teokraciju isključivo za Židove« (Vidal, 2006; u: Shahak, 2006:8).

23

Šedam puta premijer, pet puta šef diplomacije, dvadeset i jedan put ministar raznih resora (Bešker, 2006:13).

24

»Najvažnije egipatske novine«, piše S. Amin, »nedavno su objavile tekst pod naslovom ‘Osovina zla’. U tekstu se navodi kako zaista postoji osovina zla, a čine je SAD, Izrael i Turska. To zlo je usmjereno protiv arapskih država i već godinama provodi zajedničke vojne manevre duž čitave regije« (Chomsky, 2003:80). Kad je Velika Britanija vladala svijetom, činila je slične stvari. Za upokorenje Arapa nakon Prvog svjetskog rata, kada je Britanija znatno oslabila, zbog smanjenja troškova planirani su zračni napadi na civile. »Winston Churchill, tadašnji ministar za kolonije, ni to nije smatrao dovoljnim. Kraljevsko ratno zrakoplovstvo sa bazom u Kairu zamolilo ga je da dopusti upotrebu otrovnog plina protiv, citiram: ‘nepokornih Arapa’. Nepokorni Arapi, o kojima se govori, nisu čak ni bili Arapi, već Kurdi i Afganistanci. Ali, kako već znate, po rasističkim standardima, one koje treba ubijati su Arapi. (...). Dokument je kružio po britanskom imperiju. Indija se opirala. (...) Moglo bi doći do pobuna, narod bi se razbjesnio, itd. (...) Churchill se razbjesnio. Rekao je: ‘Ne mogu razumjeti tu silnu preosjetljivost u svezi upotrebe plina ... Ja se čvrsto zalažem za takav oblik borbe protiv neciviliziranih plemena... (...) Ni pod kojim okolnostima ne možemo pristati na odricanje od upotrebe oružja kojim bismo osigurali brzo okončanje nereda na našim granicama. To bi spasilo britanske živote. Upotrijebit ćemo svako sredstvo koje nam osigura znatnost’« (Chomsky, 2003:94–95). Tako je govorio budući nobelovac za književnost. Kad smo već spomenuli Ruandu, postoje sumnje da je Francuska umiješana u genocid u toj zemlji. Na to ukazuje i Colette Braeckman: »Čini se da je za vrijeme rata (1990.-1994.), koji su snage RPF-a (Ruandske patriotske fronte, op. a.) vodile protiv Habyariamina režima, francuska vojska naoružavala i obučavala vladine snage, te da su unatoč sporazumima sklopljenim u kolovozu 1993. u Arushi, ‘francuski vojni suradnici’ ostali u zemlji« (Braeckman, 2007:24).

je s »pretjeranom igrom oružja za masovno uništenje«? Teroristi su već prešli prag upotrebe oružja za masovno uništenje. Jedna je vjerska sekta u Japanu upotrijebila nervni plin sarin kao sredstvo masovnog uništenja u napadu na sustav tokijske podzemne željeznice 1995. Što ako sutra samoubojica i njegovi nalogodavci odluče da samoubojicu i njegove žrtve umjesto klasične bombe raznese, za tu svrhu primjerena, nuklearna bomba? Hoće li država koja je nalogodavac državnog terorizma još radikalnije prihvatiti pravila nuklearne igre terorizma i još ih bolje narušiti? George W. Bush zaprijetio je nekim »neposlušnim« zemljama ograničenom upotrebom nuklearnog oružja manjih dimenzija i bez terorističkog čina samoubojica, a francuski predsjednik Jacques Chirac zaprijetio je nuklearnim napadom na zemlje koje bi, po procjeni francuske vlade, davale potporu teroristima na Francusku i štatile ih. Podsjetimo da danas preko 40 zemalja posjeduje nuklearne programe predviđene za mirnodopsku upotrebu i mogu ih razviti tako da budu usmjereni na stvaranje atomskog oružja. Prema izjavi glavnog direktora Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), Mohameda El Baradeia, nakon 11. rujna 2001., ilegalna je trgovina nuklearnim i radioaktivnim tvarima u zabrinjavajućem porastu, čime se povećava mogućnost upotrebe atomskog oružja. Svjedoci smo i bezgranične medijske konstrukcije zbilje u kojoj terorizam postaje spektakl, a spektakl terorizam.

Spektakl terorizma i terorizam spektakla

Okrutnost, bezobzirnost i spektakularnost terorizma sve su zanimljiviji medijima. Ukazujući na terorizam spektakla Baudrillard u *Duhu terorizma*, kaže:

»... teroristički čin u New Yorku istodobno je oživio sliku i događaj. ... Uloga slike vrlo je dvosmislena. Jer, dok veliča događaj, ona ga istovremeno uzima za taoca. ... Slika troši događaj, u smislu da ga upija i nudi na potrošnju. Naravno, ona mu daje i do sada nevideni utjecaj, ali u vidu događaja-slike« (Baudrillard, 2003a:37–38).

Drugim riječima, slika prethodi stvarnosti. Riječ je o nerazdvojnosti stvarnog i fikcije. Baudrillard je još eksplicitniji kad ukazuje na izmišljanje stvarnosti kao krajnje i najrigoroznije fikcije. Izmišljanje se stvarnosti događalo i prigodom tragedije u Beslanu u Sjevernoj Osetiji početkom rujna 2004. godine. Tamo se medijima nije dozvolilo da o terorističkom činu objektivno, pravodobno i kritički informiraju rusku i svjetsku medijsku javnost. Stvarnost se prikrivala, frizirala, a time i konstruirala intervencijom ruskih moćnika iz državnih institucija. U filmu o manhattanskoj katastrofi, Baudrillard lucidno primjećuje ispreplitanje dvaju elemenata masovne fascinacije 20. stoljeća: bijele magije kinematografa i crne magije terorizma. Sve upućuje na to da »spektakl terorizma nameće terorizam spektakla«. Takvo se zbivanje iskazuje kao »naše vlastito kazalište okrutnosti« (Baudrillard, 2003a:42). Mediji su, doista, postali sastavni dio događaja, pa samim tim i sastavni dio terora. Temeljem toga Baudrillard izvodi zaključak da »terorizam bez medija ne bi bio ništa« (Baudrillard, 2003a:42). Može li se nadvladati frustracijsku toleranciju i ostvariti s drukčijim izvorna zajednica poštovanja?

Prevladavanje terorizma

Ako su uzroci i povodi terorizma ono što možemo nazvati ekstremnom situacijom, onda rat i terorizam nisu rješenje za ekstremnu situaciju. Rat i terorizam,²⁵ svima je poznato, nude već viđene situacije – prijeteću demonstraciju raspoložive oružane sile, fantomskih informacija, lukavih i patetičnih govora,

starih i novih rušilačkih tehnika, patnji i stradanja vojnika, ponajviše nedužnih civila, te opću destrukciju prirodnih i društvenih dobara.

»Pokušati objasniti i shvatiti terorizam... ni u kom slučaju ne znači opravdavati terorizam. Ali, ako ništa ne objašnjavate (i ne shvaćate, op. a.), nećete nikada ništa ni naučiti« (Zinn, 2003:15).

Siromašne države izvoznice su zločina, izbjeglica i sveopćeg nezadovoljstva njihovih građana. U izbjegličkim logorima vlada siromaštvo, bijeda, glad, bolesti, frustracije, beznade i ekstremizam. Stoga se terorizam bezmoćnih i siromašnih ne iskorjenjuje terorističkim sredstvima i metodama moćnih i bogatih – oružanom agresijom i okupacijom, podčinjavanjem i dominacijom – sveopćom destrukcijom. Naprotiv, iskustvo pokazuje da nasilje potiče novo nasilje. Terorizam bezmoćnih i siromašnih ne iskorjenjuje se ni novim svjetskim »dugim ratom« (jedna od inačica rata kome nema kraja – američkog planiranja novih vijetnama – *War without End*²⁶). Doktrina »dugog rata« – termin Bushove administracije iz 2006., temelji se na uticajnom geostrateškom pozicioniranju Sjedinjenih Američkih Država u područjima koja osiguravaju njihovu globalnu dominaciju i bespoštednu eksploataciju prirodnih i društvenih bogatstava diljem svijeta. Isto tako, terorizam bezmoćnih i siromašnih nećemo nadvladati ni konformističkim odnosom prema njemu. Etički prihvatljiv izbor borbe protiv terorizma jest izbor samo moralno dopuštenim sredstvima. Pritom se postavlja pitanje etičko prihvatljivog kriterija izbora moralno dopuštenih sredstava i tko ga određuje. Primjerene dimenzije upotrebe moći u okolnostima borbe protiv terorizma, neizbježne su. Međutim, ne smijemo zaboraviti da moć bez pravde vodi u nasilje i tiraniju, a pravde bez moći nema. *Jus ex injuria non oritur* – pravda se ne temelji na nepravdi, glasi jedna latinska izreka, a društvo koje ne štiti vladavinu prava – postaje društvo bezakonja. Prevladavanje terorizma moguće je promjenom ove politike koja nije sukladna istinskim demokratskim vrijednostima, osudom i poticanjem osude ekstremističkih tumačenja religija, recepcijom i poticanjem svjetskog etosa – čovjeku zajedničkih načela samokontrole, normi i vrijednosti, bez obzira na rasnu, nacionalnu, kulturnu i religijsku pripadnost, poticanjem dijaloga među sukobljenim stranama, te prevladavanjem siromaštva i bijede.²⁷ »Trebamo priznati«, primjećuje Jessica Stern, »da neke od vrijednosti po kojima su Amerikanci (i zapadne zemlje, op. a.) poznati i izvoze ih u svijet, uključuju neumorni konzumerizam, atomizirano društvo, interpretaciju slobode bez pravila i odgovornosti, te glorifikaciju vulgarnosti i nasilja na filmu i

25

»Terorizam sam počela shvaćati kao virus«, smatra J. Stern, »koji se širi kao posljedica rizičnih čimbenika na nekoliko razina: globalnoj, međudržavnoj, nacionalnoj i osobnoj. No točno identifikiranje tih čimbenika nije lako. Iste varijable (političke, vjerske, društvene ili sve navedene) koje su od jednog čovjeka napravile teroristu od drugoga bi mogle stvoriti sveca« (Stern, 2006:296). »Važno je istaći«, pojašnjava svoju netom iskazanu misao Stern, »da nas studije korijenskih uzroka terorizma na makro-razini mogu dovesti tek do dijela puta« (Stern, 2006:363). Usto, »slabe ili autoritarne vlade, ekstremističke vjerske skupine, siromaštvo, bijes i otuđenje zajedno djeluju na stvaranju populacije koja je bijesna na Ameriku (i na nepravdni svjetski pore-

dak uopće, op. a.), na koju se gleda – često s pravom – kao podržavatelja *status qua*, (ne samo, op. a.) u arapskom i islamskom svijetu« (Stern, 2006:299).

26

Termin, ujedno i naslov knjige Michaela T. Klarea: *War without End*, Alfred A. Knopf, New York 1972.

27

Projekt svjetskog etosa (Küng) – programsko stajalište označava tri ključne teze:

1. »Nema preživljavanja bez svjetskog etosa;
2. Nema svjetskog mira bez religijskog mira;
3. Nema religijskog mira bez religijskog dijaloga« (Cifrić, 2000:86).

u glazbi« (Stern, 2006:308). Osuda širenja takvih vrijednosti, diljem ne samo arapskog svijeta, razumljiva je, ali ne i osuda oružanim nasiljem.

Postoji li realna pretpostavka za razgovor sukobljenih strana – državnog terorizma i samoubilačkog terorizma, čija je isključivost utemeljena na osvetničkim ciljevima jednake ili veće smrti? Postoji. Kad je riječ o politici, rješenje sukoba između državnog terorizma i terorizma samoubojica jest u pronalazeњу političkoga (Urlich Beck).

»Politika koja pravila ne samo provodi nego ih i *mijenja*, politika koja nije samo politika političara, nego i politika *društva*, ne samo politika sile... nego i politika *oblikovanja*, *umijeće* politike. To se može pokazati na svim razinama, u svim temama, posebno u vanjskoj i vojnoj politici« (Beck, 2001:25).

Čitava povijest političkoga jest povijest *pronalaženja političkoga*:

»... od grčke demokracije i državničkog umijeća preko Machiavellieva nauka o moći, teorija države Hobbesa i Maxa Webera sve do provokacije ženskog pokreta 'privatno je političko' i praznog političkog poučka o 'ekološkom restrukturiranju industrijskog društva'« (Beck, 2001:25–26).

Dijalog, u pronalazeњу političkoga rješenja, među sukobljenim stranama podrazumijeva jezik kao sredstvo komunikacije i kao samu komunikaciju među ljudima. Uvjet za to jest i stanje *ataraksije* – stanje duševnog mira kao ideala mudrih ljudi. *Ataraksija* je kod stoika ideal mudraca koji to stanje ostvaruju kad se uzdignu iznad svih afekata. Jezik nije monološki, nego dijaloški fenomen. U punom smislu jezik je uvijek dan u razgovoru više ljudi – u intersubjektivnosti – ukorijenjen u svijet zajednice. Intersubjektivno sporazumijevanje konstituira se jezikom, a bit jezika je u razgovoru – dijalogu. »Jezik je sama komunikacija među ljudima, kako je istakao i Karl Jaspers (uspostavljanje stanovitih odnosa među sugovornicima, op. a.), a ne *sredstvo* komunikacije« (u: Simeunović, 2005:130). S obzirom da komunikacijska koncepcija i komunikacijska orijentacija nisu isto što i komunikacijska recepcija – komunikacijska interakcija među komunikatorima u praksi nailazi na mnoge prepreke. Ljudi su drukčiji, na mnogo različitih načina, a naše razlike nisu jednodimenzionalne. »Iluzija jednostrukosti«, ističe Amartya Sen, »iskorištava pretpostavku da se osoba ne doživljava kao pojedinac s mnogo veza, niti kao netko tko pripada mnogim skupinama, već samo kao pripadnik jednog određenog kolektiva koji njemu ili njoj pruža iznimno važan identitet« (Sen, 2007:56). U komunikacijskoj interakciji prevladavaju elementi strateške interakcije u kojoj se iskazuju različiti osobni, skupni, grupni – politički, gospodarski, kulturalni i ini interesi. Tradicionalne teorije komunikacijske interakcije davale su prednost procesima konsenzusnog sporazumijevanja, a zapostavljale konfliktne procese. Nova paradigma komunikacijske interakcije, prema Francu Vregu,

»... temelji se na pretpostavci da je komuniciranje oblik strateške interakcije koja sadrži dva proturječna procesa: proces približavanja, konjunkciju dviju ličnosti, dvaju identiteta kao i proces udaljavanja, disjunkciju dviju ličnosti, odnosno čuvanje identiteta, vlastitog interesa i nadmoći« (Vreg, 1998:18).

U interkulturalnom komuniciranju riječ je o »'susretanju' kultura s različitim povijesnom i kulturnom tradicijom, s različitim oblicima civilizacija i stupnjevima socioekonomske i tehnološke razvijenosti« (Vreg, 1998:81). Svakodnevna stvarnost nam pokazuje da se, najčešće, ne radi o mirnom susretanju kultura, nego o 'suočavanju', 'udaljavanju' i 'sudaru' dviju kultura, dviju ličnosti, dvaju nacionalnih, vjerskih, ideoloških identiteta. Takvi komunikacijski procesi razumljiviji su nam ukoliko znamo da se i komunikacijska interakcija

pripadnika iste kulture ne događa u idealtipskom ozračju, naprotiv i ona ima svoje prepoznatljive oblike ‘suočavanja’, ‘udaljavanja’ i ‘sudara’. »Interkulturalno komuniciranje je«, podsjeća nas Vreg, »sposobnost, (umijeće, op. a.), kretanja kroz kulturne prepreke« (Vreg, 1998:83). Čovjek zapadne kulture često iskazuje svojevrzni kulturalni narcizam i kulturalnu samodostatnost – ne pokazuje primjeren interes za upoznavanjem i prihvaćanjem vrijednosti drugih kultura. Naprotiv, on često nekritički prihvaća doktrinu o ‘sukobu civilizacija’ – podjelu svjetske populacije, posebice onu Samuela P. Huntingtona, na ‘zapadni svijet’, ‘islamski svijet’, ‘hinduistički svijet’, ‘budistički svijet’. Prihvaća podjelu svjetske populacije na strogo odvojene kulturne identitete kojima se prikrivaju stvarni subjekti političkih sukoba oko moći – ekonomske i financijske institucije, države, njihove vladajuće elite i ideologije. Umjesto višestrukih mogućnosti ozbiljenja prijateljstva među civilizacijama – potiče se i nameće njihova isključivost i neprijateljstvo – civilizacije kao najširi kulturni identiteti postaju politički sukobljeni entiteti – sustavi zbiljske moći. Ili kako to primjećuje Amartya Sen:

»Plemenita i uzvišena potraga za prijateljstvom među ljudima gledana kao prijateljstvo među civilizacijama, ubrzano degradira mnogostruka ljudska bića svakog na jednu dimenziju i uštkava raznolikost angažiranosti koja je pružila bogate i raznolike temelje za prekogranična međusobna djelovanja tijekom mnogo stoljeća, uključujući umjetnost, književnost, znanost, matematiku, igre, trgovinu, politiku i ostala područja zajedničkog ljudskog interesa« (Sen, 2007:29).

Stoga pokušaj izvoza zapadnih vrijednosti izaziva u nezapadnim zemljama izolacionizam i vraćanje vrijednostima vlastite izvorne kulture. Interkulturalni komunikator u procesu interkulturalne komunikacije mora naučiti svladati načela transkulturalne medijacije s kojom pokušava neutralizirati napetost među pripadnicima različitih kultura i otvoriti načine i perspektivu razumijevanja (Vreg, 1998:83). Pluralizam kultura, jezika i prava na dostojanstven život, nužne su pretpostavke svakog kozmopolitizma i svakog bitka »građanina svijeta« – nužne su pretpostavke pravde i istine. A borba za istinu i pravdu jest i konkretno preuzimanje odgovornosti. Prema teoriji socijalne komunikacije Jürgena Habermasa, »istina se oblikuje kao suglasje (konsenzus) u jednome univerzalnom razgovoru koji je, dakako, ‘lišen moći’« (Halder, 2002:132). To je svakako opće načelo čija je primjena, kad je riječ o mogućnosti »lišavanja moći«, provjerljiva samo u konkretnim društvenim uvjetima.

Rješavanje sukoba između izraelskog državnog terorizma i ekspanzionizma, s jedne strane, i terorizma palestinskih samoubojica, s druge, nalaže Izraelu objavljivanje kraja cionističke revolucije, ukidanje Zakona o povratku Židova iz bilo kojeg dijela svijeta, povratak prognanih nežidova na teritorije koje je okupirao Izrael. Usto, Izrael mora prestati biti ‘pas čuvar’ (termin Gershoma Shockena) američkih interesa na Bliskom i Srednjem istoku, te u svemu početi ostvarivati savezništvo s Palestincima i ostalim nežidovima. Borba protiv židovskog šovinizma i ekskluzivizma mora uključiti i kritiku klasičnog judaizma. Najvažniji dio takve kritike mora postati detaljno i iskreno suočavanje sa židovskim stajalištima prema nežidovima.

»To je ono što mnogi Židovi zahtijevaju od nežidova: da se suoče s vlastitom prošlošću i postanu svjesni diskriminacije i progona kojima su Židovi bili izloženi. Posljednjih 40 godina, broj nežidova koji su ubili Židovi mnogo je veći od broja Židova koji su ubili nežidovi. Razmjeri progona i diskriminacije nežidova koju provodi ‘židovska država’ uz potporu organiziranih Židova iz dijaspore također su nesrazmjerno veći od patnje koju su Židovima nanijeli režimi koji su bili neprijateljski raspoloženi prema njima« (Shahak, 2006:153–154).

Arapsko-židovsko pomirenje podrazumijeva prestanak samoubilačkih akcija na izraelske građane i imovinu. Potrebno je što više ‘socijalnih dodira’ – po-

litičkih, socioekonomskih, kulturalnih, sportskih i ostalih – između, ne samo vladinih institucija nego i nevladinih, te između Židova i nežidova, prije svega, susjednih arapskih zemalja, uključujući i područje tzv. Palestinske samouprave. Socijalni dodiri, u svakom pa i u interkulturnom komuniciranju, utječu na izgradnju povjerenja, na prevladavanje predrasuda; i ne na posljednjem mjestu, suzbijaju agresivnost. Takva socijalna dinamika može i mora srušiti sramotno i pogubno djelo »zida aparthejda« koji razdvaja i udaljava nemjerljivu energiju moguće komunikacijske interakcije i intersubjektivnog sporazumijevanja vladinih i nevladinih institucija i građana s obje strane granica. To je i način prevladavanja podvojenih identiteta sukobljenih strana – način prevladavanja mitova cionizma i ekstremnih stajališta palestinskih skupina i pojedinaca o nepriznavanju Izraela i protjerivanju Židova u more.²⁸ Tomu, svakako, ne pridonose izjave i ponašanja poput izjave »američkoga general pukovnika Williama Boykina, u kojoj opisuje svoju bitku protiv muslimana razoružavajućom sirovošću: ‘Znao sam da je moj Bog silniji od njegovog’, i da je kršćanski Bog ‘pravi Bog, a da je [muslimanski] tek idol’« (Sen, 2007:30). U kritici židovskog šovinizma i ekskluzivizma, osim ostalih, prednjači i mali broj bivših uglednih laburističkih cionista koji su postali svjesni da je jedinstvo svijeta u različitosti, te se zgražavaju nad frankenštajnskim čudovištem kojega su i sami stvarali. I oni se uklapaju u već citiranu misao Howarda Zinna koja podsjeća da objasniti i shvatiti terorizam ni u kom slučaju ne znači opravdavati terorizam. Navodimo dva takva primjera. Avraham Burg je dugogodišnji izraelski laburistički političar, glasnogovornik Knesseta od 1999. do 2003., a u jednom svom ogledu, osim ostalog, piše:

»Današnja izraelska nacija počiva na širenju korupcije; njezini su temelji nepravda i opresija. Očekujemo bliski kraj cionističkog pothvata... Vrlo je ugodno biti cionist u naseljima na Zapadnoj obali kao što su Beit El i Ofra. Biblijski krajolik je dražestan. Okupacija se ne vidi kroz geranije i bugenvile; na manje od petsto metara od palestinskih barikada, poniženje ispljuvanog Arapa koji...

Budući da se prestao brinuti za djecu Palestinaca, Izrael se ne bi trebao čuditi da se ona odgajaju u mržnji i da se raznose bombama u središtima izraelskog eskapizma. Palestinci se predaju Allahu u našim rekreativnim centrima, jer su njihovi životi kao takvi tortura; prolijevaju svoju krv u našim restoranima ne bi li nam uništili apetit, budući da njihova djeca i roditelji gladuju u krajnjem poniženju. Poubijamo li i tisuću kolovođa u jednom danu, nećemo riješiti ništa, budući da ti vođe dolaze odozdo, iz podzemnih izvora mržnje i bijesa, iz ‘infrastruktura’ nepravde... « (Rose, 2005:265).

Menon Benvenisti bivši je podgradonačelnik Jeruzalema. U nešto širem tekstu koji slijedi on poriče ‘cionističku pripovijest’:

»Kao što su južnoafričke vlasti u jednom trenutku shvatile da njihov režim više nije održiv, tako i izraelski establišment mora shvatiti da ne može nametati svoje hegemonijske koncepcije populaciji od 3,5 milijuna Palestinaca na Zapadnoj obali i oko Gaze, te 1,2 milijuna palestinskih državljana Izraela. Naš je zadatak stvoriti situaciju osobne i kolektivne jednakopravnosti u okviru jednog zajedničkog režima za cijelu regiju. (...) Navršio sam sedamdeset godina, i imam pravo na rezimiranje. Bio sam dijelom svega toga: i omladinskog pokreta i vojske i kibuca i politike... ne priznajem nikakve optužbe za izdaju. Ne dopuštam nikome, uključujući Palestine, da mi kažu da nisam oдавde. Ja sam upravo ono što je moj otac želio da budem: urođenik... Ali na ovoj su zemlji oduvijek živjeli Arapi. Oni su njezin krajolik i njezini urođenici, i zato ih se ne bojim. Ne vidim sebe bez njih: za mene, bez Arapa ova bi zemlja bila prazna« (Rose, 2005: 266).

Zamisao o »arapsko-židovskom pomirenju« izbjegava bitno pitanje o zapostavljenoj povijesti. »Islamska je revolucija«, podsjeća Rose, »prije više od 1300 godina, najavila ono što je više učenjaka nazvalo *simbiozom* između

Arapa i Židova, koja nije polučila samo židovskom kulturom unutar arapske, nego i *judeo-arapskom* ili, štoviše, *judeo-islamskom kulturom*« (Rose, 2005:14). Benvenisti, u istom tekstu, ističe da ga kao takvog zanimaju i privlače arapska kultura i arapski jezik, za razliku od desničara, ali i ljevičara koji mrze Arape (Rose, 2005:266).

»Upravo zato ljevica zagovara taj grozni zid, koji je za mene nijekanje geografije, povijesti, ljudskosti. Ona se želi sakriti iza njega, što za mene predstavlja otmicu ove zemlje. Mislim da je došlo vrijeme da se objavi kraj cionističke revolucije. Možda bi to trebali učiniti i službeno, utvrđujući datum ukidanja Zakona o povratku. Moramo početi misliti drukčije, drukčije govoriti... Jer ćemo na kraju predstavljati židovsku manjinu... « (Rose, 2005:267).

Izgon palestinskih arapskih izbjeglica 1948. Benvenisti je definirao kao 'etničko čišćenje', stoga ne treba čuditi što izraelski establišment uspoređuje s režimom aparthejda u Južnoj Africi. Primjeri Avrahama Burga i Menona Benvenistija nisu usamljeni, a svjedoče i o Beckovu pronalaženju političkoga – politici koja mijenja uvriježena pravila. Pritom istinskih mirotvoraca, svih sukobljenih strana, treba biti mnogo više nego teror-tvoraca i ratotvoraca, kako bi se u komunikacijskoj interakciji stvorila kritična masa kooperativne suradnje svih komunikatora. Potrebne su nepristrasne kritičke analize i ocjene, proteklih i aktualnih, terorističkih zbivanja mnogih autora i aktivista za ljudska prava, kao što su Yeshayahu Leibowitz, John Rose, Marc Ellis, Jessica Stern, Israel Shahak, Irena Klepfisz, Edward Said, Noam Chomsky, Howard Zinn, Arundhati Roy, Amartya Sen, Amin Maalouf – da i sumarno podsjetimo samo na neka imena koja smo naveli u ovom tekstu.

Razmatrajući identitet kao jedinstvo različitih pripadnosti, umjesto da jednu od njih uzdigne na sredstvo i razinu isključivosti, ponekad sredstvo krvavoga sukoba – terorizma i rata, Amin Maalouf u knjizi *U ime identiteta: nasilje i potreba za pripadnošću*, piše:

»Ja koji naglas prihvaćam svaku od svojih pripadnosti, ne mogu a da ne sanjam dan na koji će regija u kojoj sam se rodio,²⁹ da bi izgradila nešto zajedničko, slijediti isti put, ostavljajući za sobom doba plemena, doba svetih ratova, doba ubojitih identiteta. Sanjam o danu kada ću cijeli Bliski istok moći nazvati domovinom, kao što nazivam Libanon i Francusku i Europu, a 'sunarodnjacima' sve njegove sinove, muslimane, židove i kršćane svih vjeroispovijedi i svakoga podrijetla. U mojoj glavi, koja stalno umuje i predviđa, to se već dogodilo. Ali želio bih da jednoga dana na stvarnom tlu, i za sve, bude tako« (Maalouf, 2002:146).

28

Iako sada nema prihvatljivog rješenja za obje strane, mogućnosti arapsko-židovskog pomirenja jesu: 1. povlačenje Izraela sa svih okupiranih arapskih teritorija i formiranje palestinske države uz postojanje države Izrael; 2. radikalno rješenje, i zato s minimalnim izgledima da se ostvari – formiranje zajedničke arapsko-židovske države između rijeke Jordan i Sredozemnog mora. Svakako, postoje i mnoga druga rješenja kao dopune prethodnih mogućnosti pomirenja. Jedno je sigurno, rješenje nije u velikom Izraelu od Nila do Eufrata, niti u nestanku Izraela s tog područja.

29

»Amin Maalouf rođen je u Libanonu 1949., u obitelji Ruchdija Maaloufa, učitelja, pisca i novinara. U Bejrutu je pohađao isusovačku školu, a nakon studija sociologije i ekonomije, nastavio je obiteljsku tradiciju i postao

novinar. (...). Kada su strahote rata zahvatile njegovu zemlju, 1977. godine, sa suprugom i troje djece odlazi u Francusku, gdje i danas živi. (...). Zakoračivši u književnost, pišući na francuskom i na arapskom jeziku, vrlo brzo postao je jedan od najpoznatijih i najčitanijih autora našega vremena...« (Maalouf, 2002:149). Kakav je identitet Amina Maaloufa? On sam na to pitanje odgovara: »Napola Francuz, dakle, a napola Libanonac? Uopće ne! Identitet se ne pregrađuje, on se ne dijeli ni na polovice, ni na trećine, ni na ograđene plaže. Nemam više identiteta, imam jedan jedini, stvoren od svih elemenata koji su ga oblikovali, prema osobitom 'doziranju' koje nikada nije isto od jednog čovjeka do drugog« (Maalouf, 2002:10).

Ignoriranje pravde, objektivne istine, tolerancije,³⁰ dijaloga – ignoriranje kooperativne intersubjektivne komunikacije, pristanak je na isključivost i sukob, na stabilnu ravnotežu terorizama³¹ – radikalnom destrukcijom i osvetom jednakom ili većom smrti – pristanak na pročišćenje svijeta terorom, na »pobjede« koje nikome ne donose dobro. Takve pobjede morale bi posramljivati pobjednike, posebice što konačna pobjeda nije moguća ni za jednu stranu.

Literatura

- Amin, Samir (2007): »Svjetski socijalni forum«, *Le Monde diplomatique*, hrvatsko izdanje, siječanj.
- Baudrillard, Jean (2003): *Power inferno*, Zagreb, Meandar.
- Baudrillard, Jean (2003a): *Duh terorizma*, Zagreb, Meandar.
- Beck, Ulrich (2001): *Pronalaženje političkoga: prilog teoriji refleksivne modernizacije*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Bešker Inoslav (2006): »Andreotti: Na njihovu mjestu i ja bih bio terorist«, *Jutarnji list*, 20. srpnja.
- Blix, Hans (2004): *Razoružanje Iraka: istina i obmana*, Zagreb, Znanje.
- Braeckman, Colette (2007): »Sumnjive optužbe protiv ruandskog režima«, *Le Monde diplomatique*, hrvatsko izdanje, siječanj.
- Burger, Hotimir (1988): »Subjektocentrirana« filozofija i komunikativna intersubjektivnost«, u: Habermas, Jürgen (1988): *Filozofski diskurs moderne*, Zagreb, Globus.
- Castells, Manuel (2003): *Kraj tisućljeća*, svezak III., Zagreb, Golden marketing.
- Chomsky, Noam (2003): *Moć i teror*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Cifrić, Ivan (2000): *Moderno društvo i svjetski etos: perspektive čovjekova nasljeđa*, Zagreb, Hrvatsko sociološko društvo; Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Ferguson, Niall (2006): *The War of the World: History's Age of Hatred*, London, Penguin Group.
- Foucault, Michel (1994): *Znanje i moć*, Zagreb, Globus.
- Halder, Alois (2002): *Filozofijski rječnik*, Zagreb, Naklada Jurčić.
- »Je li ovo napad na teroriste?« (2004): *Dnevnik Hrvatske televizije, Prvi program*, 2. listopada.
- Lefebvre, Henri (1988): *Kritika svakidašnjeg života*, Zagreb, Naprijed.
- Leksikon temeljnih religijskih pojmova: židovstvo, kršćanstvo, islam* (2005), preveli s nje-mačkog Nedeljka Paravić et al., Zagreb, Svjetska konferencija religija za mir: Prometej.
- Maalouf, Amin (2002): *U ime identiteta: nasilje i potreba za pripadnošću*, Zagreb, Prometej.
- Pettiford, Lloyd; Harding, David (2005): *Terorizam: novi svjetski rat*, Zagreb, Mozaik knjiga.
- Plevnik, Danko (2004): »Privatni (anti)terorizam«, *Slobodna Dalmacija*, 10. rujna.
- Rose, John, (2005): *Mitovi cionizma*, Zagreb, Naklada Ljevak.
- Roy, Arundhati (2004): *Vodič kroz Imperij za obične ljude*, Zagreb, Naklada Enigma.
- Said, Edward (2006): »Predgovor drugom izdanju«, u: Shahak, Israel (2006): *Židovska povijest, židovska religija: tri bremenita tisućljeća*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Schelling, C. Thomas (2007): *Strategija sukoba*, Zagreb, Masmedia.
- Sen, Amartya (2007): *Identitet i nasilje: iluzija sudbine*, Zagreb, Masmedia.

Shahak, Israel ((2006): *Židovska povijest, židovska religija: tri bremenita tisućljeća*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.

Simeunović, Vojin (2005): »Intersubjektivnost, dijalog, komunikacija«, Novi Sad, *Arhe*, II, 4.

Staguhn, Gerhard (2007): *Knjiga o ratu: zašto ljudi ne mogu živjeti u miru?*, Zagreb, Mozaik knjiga.

Stern, Jessica (2006): *Terorizam u ime Boga: zašto ubijaju vjerski militanti*, Zagreb, Slovo.

Šešić, Bogdan (1977): *Čovek, smisao i besmisao: dijalektika smisla i besmisla*, Beograd, »Rad«.

Vijest dpa/Hine (2004): *Vjesnik*, 28. listopada.

Vreg, France (1998): *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića*, Zagreb, Hrvatsko komunikološko društvo: Nonacom.

Zinn, Howard (2003): *Terorizam i rat*, Zagreb, Prometej.

Fahrudin Novalić

Stable Balance of Terrorisms

Radical Destruction and Revenge at Equal or Greater Death

Abstract

Radicalism of state terrorism and of suicides terrorism have been keeping some relations of frustrated tolerance. There are and some possibilities of mutual attacks by mass destroying weapon – nuclear, biological and chemical weapon. Frustrated tolerance both of terrorisms – by terror against of terror – radicalizes their mutual relations and realizes of the revengeful purposes, of the equal or the greater death. In spite of, there is a possibility of courtly tolerance and the solution of that conflict – stable balance of cooperation, peace, security and of sound competition between facing sides. The solution is in finding of politics art which some rules not only realises, than of them and changes, too – finding of politics which doesn't only the politics of politicians (Ulrich Beck) and of stubborn extremists that have been closed with politics of power and domination, than and politics of society that doesn't accept extrem explanations of religions and myths, that keep stimulating of reception of world ethos – to man common principles of autocontrol, norms and values, without a consideration to racism, national, religious and cultural appurtenance. The solution is in an accepting of multilateral identities and a stimulating of multilateral communication, including and intercultural communication between conflict sides, too – as an art of movement trough cultural obstacles, not only of some governments, than and of citizens – of individuals, social groups, different civil organisations and institutions. No question of that, the solution is in overcome of a poverty and misery as the most destructive weapon of mass annihilation, too. Economies of state terrorisms and of suicides terrorisms have firm grown with 'normal economies'. Therefore, a control over them and financial sources of their

30

Teorija igara poznaje pojam miješane igre – 'igru nesavršene korelacije' – igru dogovora ili igru miješanog motiva, u kojoj zainteresirani sugovornici respektiraju potrebe i interese svojih sugovornika – partnera. »'Miješani motiv'«, pojašnjava Thomas C. Schelling – autor knjige *Teorija sukoba*, »ne odnosi se naravno na pojedinca (ili skupinu pojedinaca, op. a.), kojemu njegove preferencije nisu jasne, nego na ambivalentnost njegova odnosa prema drugom (drukčijem, op. a.) igraču – mješavina obostrane ovisnosti i sukoba, partnerstva i natjecanja. 'Rezultat bez

nulte vrijednosti' odnosi se na miješanu igru u kombinaciji s igrom čistog zajedničkog interesa. Budući da karakterizira i uključeni problem i uključenu aktivnost, *igra koordinacije* dobar je naziv za savršeno dijeljenje interesaa (Schelling, 2007:92).

31

»Ravnoteža je stabilna samo kad niti jedna strana, kad udari prva, ne može uništiti mogućnost druge strane da uzvratit udarac« (Schelling, 2007:219).

power is important supposition of overcome of terrorisms. Last but not least, the solution is in strong and impartial critique of terrorism of many authors and activists for human rights, too. We only remember on such names that are adduced in this text – Yeshayahu Leibowitz, John Rose, Marc Ellis, Jessica Stern, Israel Shahak, Irena Klepfisz, Edward Said, Noam Chomsky, Howard Zinn, Arundhati Roy, Amartya Sen, Amin Maalouf.

Key words

death, frustrated tolerance, life, revengeful purpose, state terrorism, suicides terrorism